

HAKEMLİ MAKALE/ PEER REVIEWED ARTICLE

CEZAI KONULARDA ULUSLARARASI ADLİ İŞ BİRLİĞİ KANUNUNA GÖRE İADENİN KABUL EDİLEBİLİRLİK KOŞULLARI: DOKTRİN VE ULUSLARARASI GELİŞMELER IŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME*

Prof. Dr. Faruk TURHAN**

ÖZET

05.05.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6706 Sayılı Kanun ile TCK'nın 18. maddesi yürürlükten kaldırılarak, iadenin kabul edilebilirlik koşulları, iade muhakemesi ve iade sürecinde başvurulabilecek koruma tedbirleri ile iadenin karar süreci detaylı bir şekilde düzenlenerek doktrinde uzun süreden beri talep edilen iade hukukuna ilişkin konuların özel bir kanunla düzenlenmesi önerisi önemli oranda yerine getirilmiş olmaktadır.

Çalışmada, yabancı devletlerin Türkiye'ye yapacakları iade talebinin temel ilkeleri ve kabul edilebilirlik koşulları Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, iade konusundaki bazı yabancı ülke kanunları ve iade hukukundaki güncel gelişmeler ışığında incelenmiştir. Bu kapsamda önce 6706 sayılı Kanunun 10. maddesine göre Türkiye'den yurt dışına iadenin temel özellikleri değerlendirilmiş,

* Bu Çalışma, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ile Türkiye Adalet Akademisi işbirliği kapsamında 13 - 14 Nisan 2018 tarihlerinde Antalya'da düzenlenmiş olan "Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu"nda sunulmuş olan tebliğe dayanmaktadır. Çalışmada, tebliğin konusu genişletilerek güncellenmiş ve dipnotlar eklenmiştir. Tebliğ konusuyla ilgili kısa bir özet yayınlanmak üzere 6 Ağustos 2018 tarihinde Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne gönderilmiştir. Sempozyum hakkında bilgi için bkz. Harun Mert, "Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu Üzerine", *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Mayıs 2018, Sayı: 14, s. 2-4 (http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/makaleler/sayii4makaleler/h_mert.pdf) (erişim tarihi 20.09.2018)

** Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı. (e-posta: farukturhan@sdu.edu.tr). (Makale Gönderim Tarihleri:22.10.2018-22.10.2018/Makale Kabul Tarihleri: 23.10.2018-20.11.2018)

arkasından da iadenin kabul edilebilirlik koşullarına ilişkin 11. maddesinde yer alan iadenin kabul edilebilirlik koşulları doktrin ve iade hukukundaki yeni gelişmeler ışığında eleştirel bir bakışla ele alınmıştır. Bu kapsamda özellikle çifte cezalandırılabilirlik, iade talebine esas teşkil eden suçun cezasının ve mahkûmiyetin süresinin belli ağırlıkta olması, iadeye esas teşkil eden suç hakkında Türkiye’de devam eden herhangi bir soruşturma veya kovuşturma bulunmaması ve Türkiye’nin yargı yetkisinin bulunmaması, talep eden devlette siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence veya kötü muameleye maruz kalma, ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmaya maruz kalma tehlikesi, vatandaşın iadesi yasağı, siyasi ve askeri suçlarda iade yasağı ile hususilik ilkesi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası adli işbirliği, iade, 6706 sayılı Kanun, iadenin kabul edilebilirlik koşulları, iade engeli olarak siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence veya kötü muameleye maruz kalma, ölüm cezasını gerektiren suçlarda iade sorunu, siyasi ve askeri suçlarda iade yasağı, vatandaşın iadesi yasağı, hususilik ilkesi*

**THE CONDITIONS OF ADMISSIBILITY FOR EXTRADITION
APPLICATIONS IN LINE WITH THE INTERNATIONAL JUDICIAL COOPERATION
LAW: AN ASSESSMENT IN THE LIGHT OF DOCTRINE AND INTERNATIONAL
DEVELOPMENTS**

Prof. Dr. Faruk TURHAN

ABSTRACT

With the Law No. 6706 entered into force on 05.05.2016, Article 18 of the Turkish Criminal Code was repealed, the conditions of admissibility of the extradition, the protection measures to be applied in the extradition procedure and the extradition process and the decision process of the extradition were arranged in detail, the proposal to regulate by a special law has been fulfilled significantly.

In this article the basic principles and acceptability conditions of an extradition requests to be made to Turkey from foreign states examined in the light of the Extradition European Convention, current developments in some foreign laws about extradition process and extradition law. In this context, firstly, reviewed the main features of the extradition abroad from Turkey according to 6706 Law No. Article 10, and then extradition's acceptability and admissibility conditions of the extradition have been addressed in a critical perspective in the light of doctrine and the conditions of new developments in the law. In this context, the terms that punishment which has been the basis of the request of extradition to inhere to reach certain level, there is no ongoing investigation or prosecution in Turkey and Turkey's jurisdictionless, prohibition of the prosecution of political reasons, torture or ill-treatment, the danger of being subject to death penalty or harmony with human dignity in demandant state and extradition of citizens and political or military crimes

Key Words: *International judicial cooperation, extradition, admissibility of extradition, prohibition of extradition for political crimes, prohibition of extradition for military crimes, prohibition of extradition of citizen, torture or ill-treatment, prohibition of extradition for prosecution of political reasons.*

I. GİRİŞ

Cezai konularda uluslararası klasik adli yardımlaşma usullerinden olan iade ve dar anlamda adli yardımlaşma ile birlikte modern adli işbirliği türlerinden olan soruşturma ve kovuşturmanın devri, infazın devri ve hükümlü naklinin Türk iç hukukunda yasal temelini oluşturan 6706 sayılı **Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu (UAİK)**¹ içerdiği hükümler ve kapsamı bakımından cezai konularda uluslararası adli işbirliği alanında bir reform kanunu niteliğindedir. 05.05.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6706 sayılı Kanun ile TCK'nın 18. maddesi yürürlükten kaldırılarak, iadenin koşulları, iade muhakemesi ve iade sürecinde başvurulabilecek koruma tedbirleri ile iadenin karar süreci detaylı bir şekilde düzenlenmiş ve böylece doktrinde uzun süreden beri ileri sürülen suçluların iadesine ilişkin konuların özel bir kanunla düzenlenmesi talebi önemli oranda yerine getirilmiş olmaktadır.² 6706 sayılı Kanunda ayrıca adli işbirliği türlerinin bütünü için geçerli bazı temel ilkelerle, merkezi makamın yetkilerine ilişkin genel ilkelere de yer verilmiştir.³

¹ Kanun adının tam kısaltması CKUAİK olmakla birlikte, ifade edilmesini kolaylaştırmak bakımından Kanunun esasını teşkil eden "uluslararası adli işbirliği"ni ifade edecek şekilde UAİK olarak kısaltılması uygun olacaktır. Bu Çalışmada ifade yerine göre kanun numarası veya kısaltma olarak UAİK kullanılmıştır.

² İade hukukuna ilişkin konuların özel bir kanunda düzenlenmesinin gerekli olduğu hakkında bkz. Faruk Turhan, Die Rechtsstellung des Auszuliefernden nach türkischem Recht unter rechtsvergleichender Berücksichtigung des deutschen Rechts, Frankfurt am Main, 1993, s. 41, 61, 300-301, 306-307; Eralp Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 1962, s. 63; Feridun Yenisey, Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul 1988, s. 273; İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası, Ankara 2017, s. 1004; Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Ankara 2017, s. 1042

³ 6706 sayılı Kanunun Genel Hükümler adını taşıyan Birinci Bölümünde yer alan hükümlerin (md. 1-6) eleştirel bir değerlendirmesi ile kanunun yapılış sürecine ilişkin açıklamaları içeren bir çalışmayı yakın zamanda yayınlamayı planlamaktayız.

6706 sayılı Kanun cezai konularda adli işbirliği hukukunda birçok önemli yenilik ve değişiklik getirmektedir. Bu yenilik ve değişikliklerden her biri ayrı bir çalışma konu olabilecek derecede önem arz etmektedir.⁴ Bu Çalışma kapsamında, doktrin ve uygulamada genellikle “suçluların iadesi” , “suçluların geri verilmesi” veya “geri verme” olarak adlandırılan, 6706 sayılı Kanunun Üçüncü Bölümünde ise “iade” adı altında düzenlenmiş olan cezai konularda uluslararası adli işbirliğinin en eski çeşidi olan iadenin bu kanuna göre kabul edilebilirlik koşulları incelenecektir. Çalışmada, önce kanundaki düzenlemeye göre iadenin temel özelliklerine değinilecek arkasından iadenin kabul edilebilirlik koşulları, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS),⁵ iade konusundaki bazı yabancı ülke kanunları ve doktrindeki görüşler ışığında eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.⁶

⁴ 6706 sayılı Kanunun getirdiği yeniliklerden birisi olan “rıza dayalı iade usulü” hakkında bilgi için bkz. Burcu Baytemir Kotancı, “Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”, *Dr. Dr.h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*, Editörler: Feridun Yenisey/İzzet Özgenç/Ayşe Nuhoglu/Adem Sözüer/Faruk Turhan, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s. 115 vd.

⁵ Çalışmada iade konusundaki sözleşmelerden SİDAS ve ek protokollerindeki düzenlemeler dikkate alınmıştır. Kapsamı genişletmemek için Türkiye'nin taraf olduğu iadeye ilişkin hükümler içeren çok taraflı sözleşmeler ile yine Türkiye'nin bir çok devlet ile yapmış olduğu iki taraflı iade sözleşmelere zorunlu olmadıkça değinilmemiştir. Türkiye'nin yapmış olduğu iki taraflı münhasıran iade sözleşmeleri ile iadeye ilişkin hükümler içeren adli işbirliği sözleşmelerinin güncel listesi için bkz. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/ikili.html> (erişim tarihi: 03.07.2018). Bu konuda ayrıca bkz. Özgenç, 13. Bası, s. 999 vd.

⁶ İadeye ilişkin sözleşme hükümleri ile 6706 sayılı Kanun hükümleri arasında farklı düzenlemelerin bulunması halinde sözleşme hükümlerinin öncelikle uygulanacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü 6706 sayılı Kanunun md. 1/3'e göre, “Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile diğer kanun hükümleri saklıdır.” Bu düzenleme uyarınca Türkiye'nin taraf olduğu iadeye ilişkin sözleşme hükümleri karşısında 6706 sayılı Kanun hükümleri ikincil derecede uygulama alanı bulacaktır. Diğer bir ifade ile sözleşmelerde aksine bir hüküm bulunmayan hallerde ancak kanun

Çalışmanın kapsamını genişletmemek için Kanunun genel hükümler bölümünde yer alan md. 4'te düzenlenen bütün adli işbirliği türleri için geçerli olan red sebeplerinden, adli işbirliği talebinin Türkiye'nin egemenliği, milli güvenliği, kamu düzeni ve temel çıkarlarını ihlal edecek olması ve talep eden devlette savunma hakkına ilişkin güvencelerin bulunmaması koşullarına değinilmemiştir.

II. 6706 SAYILI KANUNDAKİ DÜZENLEMELERE GÖRE İADENİN TEMEL İLKELERİ

Doktrinde yöneltilen eleştiriler de göz önünde bulundurularak 5237 sayılı TCK mülga md. 18'de olduğu gibi 6706 sayılı Kanunda da "suçluların iadesi" veya "suçluların geri verilmesi" terimleri kullanılmaktan kaçınılarak, bu işbirliği kurumunu ifade etmek üzere sadece "iade" terimi kullanılmıştır.⁷ Bir hukuk kurumu olarak iadeden bahsedilince ülkede bulunan şüpheli, sanık veya hükümlünün talep üzerine yargı yetkisine sahip olan başka bir devlete teslim edilmesi anlaşıldığı için 6706 sayılı Kanunda da esas itibarıyla Türkiye'den yurt dışına iade konusu düzenlenmiştir.⁸ Ancak Kanun'un 22. maddesinde, Türkiye'nin yurt dışına yapacağı

hükümleri uygulanacaktır. Bu nedenle Çalışmada kanun hükümleri ile sözleşme hükümleri arasında farklı düzenlemelerin bulunması halinde hangisinin uygulanacağı tartışmasına girilmemiştir.

⁷ "Suçluların iadesi" veya "suçluların geri verilmesi" terimlerine yönelik eleştiri için bkz. **Turhan**, Die Rechtsstellung des Auszuliefernden, s. 7-11; Kayhan **İçel/Süheyl Donay**, Ceza Hukuku Genel Kısım, 1. Kitap, 3. Bası, 1999, s. 206; Fatih Selami **Mahmutoğlu/Serra Karadeniz**, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Ankara 2017, s. 219-220.

⁸ 17.04.2014 tarih ve 6532 sayılı Kanun ile 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nun 26. maddesine eklenen bir fıkra ile, "Türk vatandaşları hariç olmak üzere, tutuklu veya hükümlü bulunanlar, millî güvenliğin veya ülke menfaatlerinin gerektirdiği hâllerde Dışişleri Bakanının talebi üzerine, Adalet Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile başka bir ülkeye iade edilebilir veya başka bir ülkede tutuklu ve hükümlü bulunanlar ile takas edilebilir." şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu hükmün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine 15.08.2017 tarih ve 694 sayılı KHK md. 74 ile aynı fıkra yeniden düzenlenmiştir. 01.02.2018 ve -7078 sayılı Kanun ile (md. 70) aynen kabul edilen düzenlemeye göre; "Türk vatandaşları hariç olmak üzere tutuklu veya hükümlü bulunanlar; ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı nedeniyle cezalandırılmayacağı, onur kırıcı

iade taleplerine ilişkin usul kuralları ile 21. maddesinde iadenin farklı bir görünümü olan transit geçişe ilişkin temel ilkelere de yer verilmiştir. Çalışmada, yabancı devletlerin Türkiye'ye yapacakları iade talebinin temel ilkeleri ve taleplerin kabul edilebilirlik koşulları ele alınacaktır.

ceza veya muameleye tabi tutulmayacağı ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalmayacağına ilişkin güvenceler bulunması kaydıyla, milli güvenliğin veya ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Dışişleri Bakanının talebi üzerine Adalet Bakanının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayı ile başka bir ülkeye iade edilebilir veya başka bir ülkede tutuklu ya da hükümlü bulunanlar ile takas edilebilir." Söz konusu bu düzenlemede her ne kadar tutuklu veya hükümlünün iadesinden bahsediliyorsa da bu düzenlemeyi cezai konularda devletlerarası bir adli işbirliği olan iade kurumu olarak nitelendirmek ve iade hukukuna ilişkin usul kurallarını uygulamak mümkün değildir. Çünkü, aşağıda açıklanacağı üzere iadenin amacı, yabancı bir devletin yargı yetkisini kullanabilmesine yardım amacı taşıyan devletler arası iki taraflı bir sözleşme niteliğindedir. Halbuki söz konusu düzenleme ile – takas konusu bir tarafa bırakılırsa – bir yabancı, Türkiye'nin milli güvenliği veya menfaatleri gerektirdiği için başka bir devlete teslim edilmektedir. Yine iadede Türkiye'nin - en azından asli - yargı yetkisi olmayan bir suç nedeniyle ve esas itibarıyla suçun işlendiği yer devletine yargı yetkisini kullanabilmesi amacıyla teslimi söz konusuyken, bu düzenlemede Türkiye'nin yargı yetkisine giren – esas itibarıyla de Türkiye'de işlenmiş - bir suç nedeniyle tutuklanmış veya mahkum olmuş bir yabancı hakkında Türkiye'nin yargı yetkisinden feragat etmesi söz konusu olmaktadır. İade hukukunun aşağıda açıklanacak olan diğer birçok ilkesi ile bağdaşmayan söz konusu hüküm ile bir devletin egemenliğinin en temel unsurlarından olan yargı yetkisinden feragat etmesi söz konusu olup, olağanüstü koşullarda başvurulabilecek kendine özgü bir düzenlemedir. Bir yönüyle sınır dışı etmeye benzeyen bu düzenlemede, insan haklarının korunması için güvence şartı ekleniştir de yabancı ülkeye teslim edilecek kişinin teslim edildiği devlette siyasi görüşleri nedeniyle soruşturulması ve kovuşturulması ya da işkence veya kötü muameleye tabi tutulması tehlikesine yer verilmemiş olması önemli bir eksikliklerdir. Kanunun bu düzenlemesi doktrinde eleştirilmiştir. Eleştiriler için bkz. Özgenç, 13. Bası, s. 991-995. Özgenç'e (13. Bası, s. 992) göre, bu düzenleme uluslararası hukukta uygulanabilirliği bulunmayan bir takas niteliğindedir. Yazara göre (s. 992-993), 2937 sayılı Kanun md. 26'ya eklenen bu fıkra ile "birbirleriyle herhangi bir ilgisi olmayan iade ile takas arasında sanki bir ilişki mevcutmuş gibi düzenleme yapılmıştır. Aslında bu düzenleme ile iade hukukunda söz konusu olan karşılıklılık (mütekabiliyet) ile "takas" birbirine karıştırılmıştır." " Oysa 2937 sayılı Kanunun 26. maddesinde söz konusu olan 'takas'ın iade ve iadede karşılıklılık ilkesiyle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır."

6706 sayılı Kanunda iadeye ilişkin doğrudan bir tanım yapılmamakla birlikte md. 10/1'de iadenin temel özelliklerini içeren bir hükme yer verilmiştir. Md.10/1'e göre, "Yabancı ülkede işlenen bir suç nedeniyle hakkında adlî merciler tarafından ceza soruşturması veya kovuşturması başlatılan ya da mahkûmiyet kararı verilen bir yabancı, talep üzerine, soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılabilmesi ya da hükmedilen cezanın infazı amacıyla talep eden devlete iade edilebilir."⁹ Kanunun bu düzenlemesi doktrindeki iade tanımlarıyla önemli oranda örtüşmektedir. Doktrinde iadeye ilişkin farklı ve kapsayıcı tanımlar verilmekle birlikte iadeyi kısaca, hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması yapılan bir kişinin veya bir hükümlünün bir devletin yargı yetkisi alanından başka bir devletin yargı yetkisi alanına teslimini amaçlayan cezai konularda devletlerarası bir adli yardımlaşma işlemi olarak tanımlamak mümkündür.¹⁰

⁹ 6706 sayılı Kanunun hazırlık aşamasında göz önünde bulundurulmuş Alman ve Avusturya kanunlarında da benzer hükümler bulunmaktadır. Almanya'nın 1982 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu'nun (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen = IRG; bu çalışmada kısaca Alman Kanunu olarak da ifade edilecektir) iadeye ilişkin temel ilkelerin düzenlendiği § 2 fık 1'de iadeye ilişkin temel ilke şu şekilde ifade edilmiştir: "Cezayı gerektiren bir fiil sebebiyle yabancı bir devlette soruşturulmakta veya kovuşturulmakta olan ya da mahkum edilmiş olan bir yabancı, söz konusu devletin yetkili makamlarının talebi üzerine, bu suçun soruşturulması veya kovuşturması ya da hükmedilmiş ceza veya başka bir yaptırımın infazı amacıyla bu yabancı devlete iade edilebilir." Avusturya'nın 1979 tarihli İade ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşmaya İlişkin Federal Kanunu'nunda (Bundesgesetz über die Auslieferung und die Rechtshilfe in Strafsachen (Auslieferungs- und Rechtshilfegesetz = ARHG, bu çalışmada kısaca Avusturya Kanunu olarak ifade edilecektir) iadeye ilişkin temel ilke § 10'da, "Mahkemece ceza yaptırımı uygulanmasını gerektiren bir nedenle soruşturma veya kovuşturma yapılması ya da böyle bir fiil nedeniyle hükmedilmiş olan hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya güvenlik tedbirinin infazı amacıyla bir başka devletin talebi üzerine kişilerin o devlete iadesi bu Federal Kanun hükümlerine kabul edilebilir." şeklinde ifade edilmiştir. Yine İsviçre'nin 1981 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu (Bundesgesetz über internationale Rechtshilfe in Strafsache = IRSG; bu çalışmada kısaca İsviçre Kanunu olarak da ifade edilecektir) md. 32'de de benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir.

¹⁰ X. Uluslararası Ceza Hukuku Kongresinde yapılan bu kısa tanım için bkz. Klaus Schwaighofer, Auslieferung und Internationales Strafrecht, Viyana 1998, s. 59. İadenin tanımı konusunda ayrıca bkz.

7607 sayılı Kanun md. 10 fık. 1 ve fık. 2'deki düzenlemeye göre Türkiye'den yurt dışına iadenin temel özelliklerini şu şekilde belirtmek mümkündür:

1) Md. 10/1'e göre, iade için yabancı bir devletin talebi gerekmektedir. İade, devletlerarası bir adli işbirliği olup, iadenin gerçekleşebilmesi için öncelikle yabancı bir devletin talepte bulunması gerekmektedir. Çünkü her bir iade talebi uluslararası hukuk açısından bir sözleşme yapma teklifi olup, teklifin kabul edilmesi ile iki devlet arasında bir sözleşme gerçekleştirilmekte ve iadesi istenen kişinin teslimi ile de sözleşmenin hükümleri yerine getirilmektedir. Her bir iade ilişkisinin devletler arasında bir sözleşme olarak kabul edilmesinin sonucu olarak talep olmadan, hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmakta olan bir kimsenin (rızası olsa bile) yabancı bir ülkeye teslimini iade olarak nitelendirmek mümkün değildir.¹¹ Bu anlayıştan hareketle md. 10/1'de yabancı devletin talebi iade için zorunlu bir unsur olarak kabul edilmiştir. Ancak bu düzenleme Türkiye'nin bir yabancı devlete iade teklifinde bulunmasına engel olarak görülmemelidir. Nitekim TCK md. 12 fık. 3-b'de "Suçluların geri verilmesi anlaşmasının bulunmaması veya geri verilme isteminin suçun işlendiği ülkenin veya failin uyuğunda bulunduğu devletin hükûmeti tarafından kabul edilmemiş olması"ndan bahsedilerek, Türkiye tarafından yabancı bir devlete iadenin teklif edilebileceği ifade edilmiştir.¹² Tereddütlü durumları

Turhan, Die Rechtsstellung des Auszuliefernden, s. 9 vd.; Artuk/Gökçen, s. 1037; Özgenç, 13. Bası, s. 985; Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, 2016, s. 180; İçel/Donay, s.205; Mahmutoğlu/Karadeniz, s. 220; Mahmut Koca/İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Ankara 2017, s. 789; Ahmet Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, 2012, s. 25.

¹¹ Joachim Vogel/Christoph Burchard, in: Heinrich Grütznher/Paul-Günter Pötz/Claus Kress/Nikolaos Gazeas, Internationale Rechtshilfeverkehr in Strafsachen, 2012, Cild II, IRG – Kommentar, § 2 No. 7.

¹² Özgenç, 13. Bası, s. 1045.

ortadan kaldırmak ve iade teklifinin hangi merci tarafından yapılacağını göstermek açısından yabancı devlete iadenin teklif edilebilmesine imkan sağlayan açık bir düzenlemeye - bazı yabancı ülke kanunlarında olduğu gibi - Kanunda yer verilmesi yararlı olurdu.¹³

2) İade talebinde bulunan tarafın bir “yabancı devlet” olması gerekmektedir. Çünkü md. 10’da “Türkiye’den yabancı devlete iade”den¹⁴ ve “talep eden devlete iade”den bahsedilmektedir. Ayrıca iade ilişkisi için de geçerli olan 6706 sayılı Kanunun Genel Hükümler Bölümü’nde kanunun amacının, “cezaî konularda uluslararası adli iş birliğinin usul ve esaslarını düzenlemek” (md. 1/1) olduğu ve kanunun kapsamının da “yabancı devletlerle cezaî konularda yapılacak adli iş birliği” olduğu (md. 1) belirtilip, “uluslararası adli iş birliği” kavramı “cezaî konularda bir devletin adli mercilerinin diğer bir devletin adli mercileri adına yerine getirdiği işlemler” (md. 2/1-c) olarak tanımlanmıştır. Bu hükümler, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ve BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulmuş veya kurulacak geçici nitelikteki uluslararası ceza mahkemelerine kişilerin tesliminin kanun kapsamında düzenlenmediğini göstermektedir. Bu nedenle md. 11/1-a’da “Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere” Türk vatandaşlarının iade edilmeyeceğine ilişkin düzenleme yanlıtıcı niteliktedir. Çünkü Kanunda, UCM’ye iade konusu düzenlenmediği için md. 11/1-a hükmüne de gerek bulunmamaktadır.

Kanunun hazırlık aşamasında “uluslararası kuruluşlarla cezai konularda yapılacak adli işbirliğinin” de kanunun kapsamında olduğuna ilişkin bir hükme yer

¹³ Avusturya Kanunu § 28’de yabancı bir ülkeye iade teklifi yapılabilmesi açıkça düzenlenmiştir. Yine İsviçre Kanun md. 32’de iadenin teklif edilebileceğine ilişkin bir hükme yer verilmiştir. Avusturya Kanununun 1988 tarihli tercümesi için bkz. Yenisey, s. 337-372. Bu çalışmanın Avusturya Kanunu ile ilgili kısımlarında Yenisey’in çevirisinden de yararlanılmıştır.

¹⁴ 6706 sayılı Kanun md. 10 madde başlığı “Türkiye’den yabancı devlete iade” adını taşımaktadır.

verilmişse de (2014 Tasarısı md. 2/1) Tasarıdaki¹⁵ bu öneri kanuna alınmamıştır.¹⁶ 2014 Tasarısındaki söz konusu düzenleme ile özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, Birleşmiş Milletler Şartına dayanarak kurduğu veya kuracağı uluslararası geçici ceza mahkemeleri veya soruşturma komisyonlarından gelen adli işbirliği talepleri ve Avrupa Birliğinin kurumuş olduğu "Europol" gibi kuruluşlardan gelen işbirliği talepleri ile UCM'den gelecek adli işbirliği taleplerine yasal bir dayanak oluşturulması amaçlanmıştır.

3) İade talebine esas teşkil eden suçun, yabancı bir ülkede ve bir yabancı tarafından işlenmiş olması gerekmektedir. Suçun Türkiye'de işlenmiş olması halinde Türkiye'nin yargı yetkisine giren bir suç olacağı için iade kabul edilmeyecektir. Bu husus md. 11/1-c-4'de ayrıca belirtilmiştir. Md. 10/1'de iade edilecek kişinin yabancı olması gerektiği belirtildikten sonra, md. 11/1-a'da vatandaşın iade edilmeyeceği UCM'ye iade ile bağlantılı olarak tekrar düzenlenmiştir. Vatandaşın iadesi yasağı aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

¹⁵ Türk Uluslararası Adli İşbirliği Kanun Tasarısı (Çalışmada Tasarı olarak belirtilecektir), Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi (CAS) kapsamında Projenin 3. Bileşeni olan Adli Yardım/İstinabe Bileşeni çerçevesinde Adli Yardımlaşma Kanunu ve Rehberi Çalışma Gruplarının çalışmaları ile oluşturulmuştur. Çalışma gurupları tarafından hazırlanan kanun taslağı 2014 yılında yayınlanmıştır. Çalışma guruplarının faaliyetleri, Kanun taslağının hazırlık çalışmaları ve taslak metni için bkz. **Türk Uluslararası Adli İşbirliği Kanun Tasarısı**, T.C. Adalet Bakanlığı, Ekim 2014 Ankara. Hazırlanan çalışma kanun taslağı niteliğinde olmakla birlikte "Türk Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı" adıyla yayınlanmıştır. Bu Çalışmada da Tasarı veya 2014 Tasarısı olarak belirtilecektir.

¹⁶ Ancak 2014 Tasarısı md. 2/1 hükmü ile md. 3/1-d hükmü arasında da çelişki bulunmaktaydı. Çünkü md. 2/1'de "Bu Kanun, yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlarla cezai konularda yapılacak adli işbirliğini kapsar" denilirken, md. 3/1-d'de uluslararası adli işbirliği, "cezai konularda bir devletin yetkili bir makamının diğer bir devletin adli makamı adına yerine getirdiği işlemlerin tümü" şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre adli işbirliği talebi başka bir devletin adli makamından gelmesi gerekmektedir; uluslararası bir kuruluştan gelecek adli işbirliği talebi Tasarı kapsamına giriyordu.

4) İade talebinin kabul edilebilmesi için gerekli bir diğer koşul da talebe esas teşkil eden suç nedeniyle kişi hakkında talep eden devlette en azından bir ceza soruşturması başlatılmış olmasıdır (md. 10/1). Hükmedilmiş bir mahkumiyet kararının infazı amacıyla iade talebinde bulunuluyorsa, mahkumiyetin “hürriyeti bağlayıcı ceza” olması ve kararın da kesinleşmiş olması gerekmektedir (md. 10/2). Mahkumiyet kararı kesinleşmediği sürece soruşturma ve kovuşturma amaçlı iade söz konusu olacaktır. Diğer taraftan bir suçun soruşturulması ve kovuşturulması ya da mahkûmiyet kararının infazı amacı dışında, - örneğin suç teşkil eden bir fiil nedeniyle de olsa tazminat talebinin yerine getirilmesi gibi - bir amaç için iade veya diğer adli işbirliği talepleri kabul edilmeyecektir.

5) Bir suçun soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla yapılan iade talebinde suç, hem talep eden devletin kanunlarına, hem de talep edilen devlet olarak Türk kanunlarına göre hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmelidir (md. 10/2). TCK md. 45'te ceza yaptırımını olarak “hapis cezası” terimi kullanılmışken, 6706 sayılı Kanunda iade sözleşmelerindeki ifade esas alınarak “hürriyeti bağlayıcı ceza” terimi tercih edilmiştir. SİDAS md. 2 ve iadeye ilişkin bazı yabancı kanunlarda kişisel özgürlüğü kısıtlayıcı nitelikteki güvenlik tedbirlerinin infazı için de (örneğin, suç işlemiş akıl hastaları hakkında hükmedilmiş güvenlik tedbirleri nedeniyle) iade kabul edilirken, **6706 sayılı Kanunda güvenlik tedbirlerinde iade kabul edilmemiştir.**¹⁷

Diğer taraftan Kanundaki düzenlemeden adli para cezasını gerektiren suçların söz konusu olduğu durumlarda ve adli para cezasına veya seçeneğe yaptırımlara ilişkin mahkûmiyet hükümlerinin yerine getirilmesi amacıyla iadenin kabul edilmeyeceği anlaşılmaktadır. Adli para cezasını gerektiren suçlarda iade konusu aşağıda ele alınacaktır.

¹⁷ 2014 Tasarısında (md. 90) hükmedilmiş güvenlik tedbirinin infazı amacıyla iadenin kabul edileceği belirtilmişti. Güvenlik tedbiri gerektiren suçlardan dolayı iade konusunda bkz. Özgenç, 13. Bası, s. 1015.

6) İade talebinin kabul edilebilmesi için **Türkiye ile talep eden devlet arasında bir sözleşmenin bulunması gerekli değildir.** Md. 10'da sözleşmenin bulunması şartından bahsedilmediği gibi md.3/1-a'da, "mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde, yabancı devletlerin adli iş birliği taleplerinin" kabul edilebileceği açıkça gösterilmiştir. 6706 sayılı Kanunun yapılış amaçlarından birisinin de adli işbirliğine ilişkin bir sözleşme yapılmamış olan devletlerle Türkiye arasında cezai konularda adli işbirliğini düzenlemek olduğu için sözleşmeye dayanmayan iade talepleri bu Kanuna göre yerine getirilecektir. Ancak sözleşmeye dayanmayan bir iade talebinin kabulü konusunda mütekabiliyete ilişkin md. 3/2 hükmünün dikkate alınması gerekecektir.

7) **Mahkûmiyet kararının infazı amacıyla yapılan iade talebinin kabul edilebilmesi için mahkûmiyet kararının talep eden devlet mahkemelerince verilmiş olması zorunlu değildir.** Çünkü md. 10 ve 11'de, hükmedilen cezanın infazı amacıyla iadenin kabul edilebileceğinden bahsedilmiş ancak bu mahkûmiyet kararının talep eden devlet mahkemesinden verilmiş olması veya bu mahkûmiyete esas teşkil eden suç hakkında talep eden devletin yargı yetkisine sahip olmasından bahsedilmemiştir. Bu nedenle başka bir ülkede verilmiş olan hapis cezasına mahkûmiyetin infazını devralmış olan bir devletin, hükümlünün kaçması üzerine infaza devam edebilmek amacıyla yaptığı iade talebi (iadeye ilişkin diğer koşulların da varlığı halinde) kabul edilebilecektir.¹⁸

¹⁸ Bu husus Alman Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu'nun (Alman Kanunu) § 2/2'de açıkça düzenlenmiştir: "Yabancı bir devlette cezai bir yaptırım altına alınmış bir suç nedeniyle mahkum olmuş bir yabancı, infazı devralmış başka bir yabancı devlete, bu devletin yetkili makamlarının talebi üzerine, suç nedeniyle hükmedilen cezanın veya başka bir yaptırımın infazı amacıyla iade edilebilir." Bu Kanunun iadenin koşullarına ilişkin ilk dokuz paragrafının (§§ 1- 9) Türkçe

III. 6706 SAYILI KANUNA GÖRE İADENİN KABUL EDİLEBİLİRLİK KOŞULLARI VE BU KOŞULLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

İadeye ilişkin uluslararası sözleşmelerde de benzer şekilde yer alan iade taleplerinin kabul edilebilirlik koşulları 6706 sayılı Kanunun 10 ve 11. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu koşulların bir kısmı **iade talebine esas teşkil eden fiil** ile ilgili (fiilin her iki devlet hukukuna göre de suç teşkil etmesi, suçun siyasi veya askeri suç olmaması, ölüm cezası veya insan haysiyetine aykırı cezayı gerektirmemesi), bir kısmı **iadesi istenen kişi** (vatandaş olmaması, siyasi görüşleri nedeniyle soruşturma veya kovuşturma tehlikesi olmaması gibi) veya **talep eden devletteki yargılama** ile ilgili (hususilik ilkesinin güvence altında olması gibi), bir kısmı da **talep eden devletin yargı yetkisi** ile ilgili (talep eden devletin yargı yetkisinin olmaması, iadeye esas teşkil eden suç nedeniyle talep eden devlette soruşturma veya kovuşturma bulunmaması gibi) olmakla birlikte, bunlar arasında kesin bir ayırım yapmak her zaman isabetli olmayacağı için aşağıda bu koşullar herhangi bir sınıflandırma yapılmadan doktrin ve iade hukukundaki gelişmeler ışığında incelenmiştir. İadenin kabul edilebilirlik koşullarına ilişkin 6706 sayılı Kanundaki düzenlemelerin, iadeye ilişkin sözleşme hükümleri karşısında ikincil nitelikte olup, farklı hükümler içermesi halinde md. 1/3 uyarınca sözleşme hükümlerinin öncelikli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁹

çevrisi için bkz. Faruk Turhan, Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 3-4, Yıl 2003, s. 108-113

¹⁹ 6706 sayılı Kanun ile cezai konularda uluslararası adli işbirliğine ilişkin sözleşmeler arasındaki ilişki yakın zamanda yayınlanacak olan bir başka çalışmamızda ele alınmaktadır.

1. Fiilin, hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet olarak Türk hukukuna göre suç teşkil etmesi (her iki tarafça cezalandırılabilirlik ilkesi)

Çifte cezalandırılabilirlik, karşılıklı cezalandırılabilirlik veya her iki tarafça cezalandırılabilirlik ilkesi olarak da adlandırılan, iade talebine esas teşkil eden fiilin hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil etmesi, uluslararası hukukun bir temel ilkesi olarak kabul edilmekte ve SİDAS (md. 2/1) ve iki taraflı iade sözleşmeleri ile iadeye ilişkin birçok yabancı kanunda yer almaktadır.²⁰ Ancak ilke, uluslararası hukukta talep eden devlet hukuku yanında talep edilen devlet hukukuna göre de suç teşkil etmesi halinde ancak iadenin kabul edilebileceği şeklinde değil, talep edilen devlete, fiilin kendi hukukuna göre suç teşkil etmediği durumlarda iadeyi red edebilme yetkisi verdiği şeklinde anlaşılmaktadır.²¹ Bir devletin kendi iç hukukuna göre suç teşkil etmeyen bir fiilden dolayı bir kimseyi iade amacıyla tutuklaması ve iade etmesinin hukuk devleti ilkesine aykırı olacağı, aynı fiilin ülke içinde işlenmiş olması halinde özgürlüğün kısıtlanamayacağı bir durumda başka bir devlete iade amacıyla da olsa özgürlüğün kısıtlanamayacağı,²² hiçbir devletin kendi hukuk düzenininin haklı bulmadığı yabancı bir devletin

²⁰ Alman Kanunu § 3/1, Avusturya Kanunu § 11/1; İsviçre Kanunu md. 35/1.

²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi ve ilkeye yönelik eleştiriler için bkz. *Vogel/Burchard*, IRG – Kommentar, § 3, Nr. 8; *Otto Lagodny*, in: Wolfgang Schomburg/Otto Lagodny/Sabine Gless/Thomas Hackner, *Internationale Rechtshilfe in Strafsachen*, IRG § 3 Nr. (kenar numarası) 2 vd.; *Peter Conrad*, *Der Grundsatz der beiderseitigen Strafbarkeit im Rechtshilferecht und Strafanwendungsrecht*, Hamburg 2013, s. 67 vd., 147 vd.; *Arne Zeidler*, *Der Grundsatz der beiderseitigen Strafbarkeit im Auslieferungsrechts*, Hamburg 2008, s. 61 vd.

²² *Zeidler*, s. 184, 186;

cezalandırma talebine yardımcı olmak durumunda olamadığı²³ gibi gerekçelerle sözleşme ve kanunlarda bu ilkeye yer verilmektedir.

UAİK md. 10/2'de yer alan "Talep eden devlet hukuku ile Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan dolayı iade talebi kabul edilebilir." hükmü ile fiilin, her iki devlet hukukuna göre de suç teşkil etmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Diğer taraftan kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da hükmedilmiş bir cezanın infazı amacıyla yapılmış bir iade talebinin kabul edilebilmesi için de mahkûmiyet hükmünün dayandığı fiilin Türk hukukuna göre de cezalandırılabilir bir suç teşkil etmesi gerektiği hususunda tereddüt edilmemelidir.

İade talebine esas teşkil eden fiilin her iki devlet hukukun göre de suç teşkil etmesi açısından **fiilin talep edilen devlet olarak Türk hukukuna göre suç teşkil edip etmediğinin değerlendirilmesinde şu hususların göz önünde bulundurulması gerekir:**

1) İki taraf hukukuna göre de cezalandırılabilirlik ilkesine göre iade talebine esas teşkil eden fiilin, **talep edilen devlet kanunundaki bir suç tipine uyması yeterli olup, fiilin her iki devlet kanununda da aynı suçu oluşturması gerekli değildir.**²⁴ Bu açıdan iade talebine esas teşkil eden fiili, talep edilen devlet olarak Türk hukukunda herhangi bir şekilde cezalandırılan bir ceza normunun bulunması yeterli kabul edilmelidir.

2) Fiilin talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil edip etmediğinin belirlenmesi açısından **fiilin fail tarafından işlendiğini ispatlamaya yeterli delil**

²³ Artuk/Gökçen, s. 1047.

²⁴ Lagodny, in: Schomburg/ Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 3, Nr. 13; Vogel/Burchard, IRG – Kommentar, § 3, Nr. 29; Özgenç, 13. Bası, s. 1011.

bulunup bulunmadığı talep edilen devletçe **inceleme konusu yapılmamalıdır.**²⁵ Türk hukukunda bu konuda şekli inceleme ilkesi kabul edildiği için iade yargılaması sırasında fiilin iadesi istenen kişi tarafından işlenip işlenmediği incelenmemelidir. İade talebi ile ekindeki açıklama ve belgelerin doğruluğuna güven ilkesi esas olup, iadesi istenen kişinin kendisine isnad edilen suç işlemediği yönündeki iddialar Türk mercileri tarafından araştırma konusu yapılmamalıdır.²⁶ Ancak iadesi talep edilen kişinin, fiili işlemediğini, örneğin suç yerinde olmadığını veya suçu işleyen kişi ile kimliğinin karıştırıldığını gösteren inandırıcı nitelikte ciddi deliller ileri sürmesi halinde, UAİK md.18/2 uyarınca talep eden devletten bu konuda ek bilgi ve belge istenerek inceleme yapılması yoluna gidilmelidir.²⁷

3) İade talebine esas teşkil eden **fiilin** talep edilen devlet hukuku açısından da **kusurlu olarak işlenmiş olduğunun kabulü gerekli değildir.** Bu açıdan Alman Kanununda iadeye esas teşkil eden fiilin Alman hukukuna göre hukuka aykırı olmasından bahsedilerek, fiilin işlenişi sırasında failin kusurluluğunu ortadan kaldıran bir durumun iadeye engel olmayacağı ifade edilmiştir.²⁸ Türk hukuku açısından da iade talebine esas teşkil eden fiilin UAİK md. 10/2 anlamında suç teşkil edip etmediğinin belirlenmesinde, failin kusurlu olup olmadığı ve TCK'daki

²⁵ Lagodny, in: Schomburg/ Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 3, Nr. 4; Vogel/Burghard, IRG – Kommentar, § 3, Nr. 25.

²⁶ Alman Kanunu § 10/2'de, iadeye esas teşkil eden olayın özel durumları gerektirdiği takdirde ancak iadesi istenen kişinin kendisine isnat edilen suç işlediği konusunda yeterli şüphenin bulunup bulunmadığı araştırılacaktır. Yeterli suç şüphesinin varlığının araştırılmasını gerektirebilecek durumlara ilişkin uygulamadan örnekler hakkında bkz. Lagodny/Schomburg/Hackner, in: Schomburg/ Lagodny/Gless/Hackner, IRG, § 10, Nr. 29.

²⁷Bu konudaki Alman uygulaması için bkz. Lagodny/ Schomburg/Hackner, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 10, Nr. 44-48

²⁸ Alman hukuku için bkz. Lagodny, in: Schomburg/ Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 3, Nr. 15.

kusurluluğu ortadan kaldıran hallerden birinin bulunup bulunmadığı inceleme konusu yapılmamalıdır. Çünkü failin kusur yeteneğine ve kusurluluğu kaldıran bir durumun varlığına yönelik iddiaların talep eden devletteki ceza muhakemesi sırasında tespit edilmesi gerekir.

4) İade talebine esas teşkil eden fiilin talep edilen devlet hukukuna göre de suç teşkil etmesi açısından üzerinde tartışma olan bir diğer husus, söz konusu fiil hakkında talep edilen devlet hukukuna göre **hukuka uygunluk nedeninin bulunmasının** iadeye engel teşkil edip etmeyeceği sorunudur. Alman doktrin ve uygulamasında, Alman Kanunu § 3/1'de fiilin Alman ceza kanunlarındaki bir suç tanımına uyan, hukuka aykırı bir fiil olması gerektiği hükmünden²⁹ hareketle, Alman hukuku açısından bir hukuka uygunluk nedeninin varlığının iadenin kabulüne engel teşkil edeceği kabul edilmektedir. Ancak bunun için iade talebi ve eklerindeki belge ve açıklamalardan somut olayda Alman hukuku açısından bir hukuka uygunluk nedeninin varlığının açıkça anlaşılıyor olması aranmaktadır.³⁰ Türk hukuku

²⁹ § 3/1: Fiilin Alman hukukuna göre de bir ceza kanunundaki suç tanımına uyan hukuka aykırı bir fiil olması veya olayın Alman hukuku açısından değerlendirilmesi halinde fiilin hukuka aykırı bir fiil olarak kabul edilebilecek olması halinde ancak iade talebi kabul edilebilir.

³⁰ Alman mahkemelerin bazı kararlarında Türkiye'nin iade taleplerine esas teşkil eden olayda Alman hukuku bakımından hukuka uygunluk nedeni bulunduğu gerekçesi ile talebin kabul edilemez olduğuna karar verildiği görülmektedir. Bu konuda bkz. **Turhan**, Alman Suçluların İadesi, s. 80: "Stuttgart Eyalet Yüksek Mahkemesi (Oberlandesgericht Stuttgart) 12.3.1986 tarihli bir kararında, iadeye esas teşkil eden fiilin, Alman hukuku açısından bakıldığında, hukuka aykırı olmadığı gerekçesi ile Türkiye'nin yapmış olduğu bir iade talebinin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Türkiye'nin iade talebine esas olan olay Oltu Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği bir mahkumiyet kararına dayanmaktadır. Oltu Ağır Ceza Mahkemesinin tespitine göre olayın meydana gelişi şu şekildedir: İki grup arasındaki bir kavgada gruplardan birine mensup olan A, tarafların arasını bulmak ve yatıştırmak isterse de bunda başarılı olamaz. Kendi grubundan birisinin yaralanması üzerine de, yakındaki kendi seyahat bürosuna kaçar. Karşı gruptan olan iki kişi ellerinde sopa ve taşlarla birlikte onun arkasından büroya saldırırlar. Bunun üzerine A, ruhsath tabancasını çekerek, kısa mesafeden saldırganların üzerine ateş ederek ikisini de ağır yaralar. Oltu Ağır Ceza Mahkemesi An'ın karşı saldırısını meşru müdafaa olarak nitelendirir; ancak An'ın meşru müdafaa savunmanın sınırını aştığı gerekçesi ile dört yıl 5 ay hapse mahkum eder.

açısından da aynı sonucun geçerli olacağını söylemek mümkündür. Ancak iade dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesiyle olayda Türk hukuku açısından bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı açıkça anlaşılıyor olmalıdır.

5) Talep edilen devletin hukuku açısından **objektif cezalandırılabilirlik şartları, şahsi cezasızlık sebepleri ve cezayı kaldıran şahsi sebeplerin** iadeye engel teşkil edip etmeyeceği konusunda doktrin ve uygulamada tartışma bulunmakla birlikte,³¹ kanaatimce iade hukukundaki şekli inceleme ilkesi nedeniyle bu sebeplerin talep edilen devlet mercilerince **inceleme konusu yapılmaması gerekir**. Bu nedenle iadeye esas teşkil eden fiilde Türk hukuku açısından şahsi cezasızlık veya cezayı kaldıran şahsi sebeplerden birinin bulunması ya da suç tanımında yer alan

Hükümlünün Almanya'ya kaçması üzerine Türkiye, Almanya'dan iade talebinde bulunur. Stuttgart Eyalet Yüksek Mahkemesi Türkiye'nin talebi ilgili kararının gerekçesinde, SIDAS'a göre somut olayda hukuka uygunluk sebeplerinin bulunup bulunmadığının sadece dosyada bulunan belgeler üzerinden incelenebileceğini, sanığın gerçekten suçu işleyip işlemediğine ilişkin delil toplanamayacağını, ancak talep eden devletin sunduğu belgelerden talep edilen devletin hukukuna göre kusuru ortadan kaldıran nedenlerin bulunması veya cezalandırmaya engel nedenlerin veya hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmasının her iki devletçe cezalandırılabilirlik şartını ortadan kaldıracığını belirtmiştir. Daha sonra olayı Alman hukuku açısından değerlendiren Eyalet Yüksek Mahkemesi, Alman Ceza Kanununun 32. paragrafına göre sanığın yaptığı savunmanın saldırıyı püskürtmek için gerekli olduğunu ve savunma için kullanılan aracın ve savunmanın yapılış şeklinin müsaade edilen savunma sınırını aşacak nitelikte olmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme kararının devamında Alman doktrin ve uygulamasında meşru müdafaa savunmanın şartlarına ilişkin içtihatları açıklayıp bu içtihatları olaya uygulayarak, fiilin Alman hukuku açısından hukuka uygun olduğu ve bunun sonucu olarak da Alman hukukuna göre cezalandırılabilirlik şartının gerçekleşmediği gerekçesi ile iadenin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir." Hukuka uygunluk nedeninin iadeye engel teşkil etmesi konusunda Berlin Eyalet Yüksek Mahkemesi'nin (Kammergericht Berlin) 7.5.1971 tarihli kararı için bkz. **Turhan**, Alman Suçluların İadesi, s. 81-82.

³¹ Alman hukukunda çoğunluk görüşü bu hallerin iade engeli olarak kabul edilmemesi gerektiği yönündedir; bkz. **Lagodny**, in: Schomburg/ Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 3, Nr. 16; **Vogel/Burchard**, IRG – Kommentar, § 3, Nr. 53. Aksi yöndeki görüş için bkz. **Conrad**, s. 156-157.

failin cezalandırılmasını sağlayan bir objektif cezalandırılabilirlik şartının gerçekleşmemiş olması, failin Türk hukukuna göre cezalandırılabilir olmadığı gerekçesi ile iade engeli olarak değerlendirilmemelidir.

6) İki taraf hukukuna göre de cezalandırılabilirlik ilkesi ile bağlantılı olarak üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise **zamanaşımı ve affın** iadeye etkisidir. Zamanaşımı ve af konusunun iade sözleşmeleri ile iadeye ilişkin yabancı kanunlarda farklı şekillerde ele alınıp düzenlendiği görülmektedir.³²

Türk hukukunda zamanaşımı ve affın iadeye engel teşkil edeceği açıkça kabul edilmiştir. UAİK md. 11/1-c-5'e göre, **iadeye esas teşkil eden failin, zamanaşımına veya affa uğramış olması halinde iade talebi kabul edilmeyecektir.** Ancak bu hükümde zamanaşımı ve af açısından sadece talep eden devletin hukukunun mu, yoksa talep eden devlet hukuku yanında talep edilen devlet hukuku olarak Türk hukukun da mı dikkate alınacağı belirtilmemiştir. Doktrinde bu konuda hem talep eden devletin hukukunun hem de talep edilen devlet olarak Türk hukukunun dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir.³³ Yine zamanaşımı ve affa ilişkin düzenlemenin aynen alındığı TCK mülga md. 18 gerekçesinde, iade talebine esas teşkil eden suçun hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet olarak Türk hukukuna göre dava ve ceza zaman aşımının dolmamış olması gerektiği

³² Bu konuda bkz. SİDAS md. 10 (zamanaşımı); SİDAS 2 Nolu Ek Protokol md. 4 (af), Alman Kanunu § 9, Avusturya Kanunu § 18, İsviçre Kanunu md. 5/1-c ve md. 13. Alman Kanunu § 9'a göre, failin Alman hukukuna göre zamanaşımına uğramış olması, sadece iadeye esas teşkil eden suç nedeniyle Almanya'nın da yargı yetkisi bulunuyorsa ancak iade engeli teşkil edecektir. İade talebine esas teşkil eden suç için Alman Ceza Kanunu § 3 vd. hükümlerine göre Almanya'nın yargı yetkisinin bulunması ve suçun Alman Ceza Kanunu § 76-79b hükümlerine göre zamanaşımına uğramış olması halinde ancak iade engeli söz konusu olacak, buna karşın iadeye esas teşkil eden suç nedeniyle Almanya'nın yargı yetkisi bulunmuyorsa sadece talep eden devletin zamanaşımı kuralları göz önünde bulundurulacaktır: bu konuda bkz. **Schomburg/Lagodny**, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 9, Nr. 19-20.

³³ **Özgenç**, 13. Bası, s. 1013-1014; **Koca/Üzülmez**, s. 803; **Tezcan/Erdem/Önok**, 4. Bası, s. 190; **Artuk/Gökçen**, s. 1048; **Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe**, s. 157.

belirtilmişti. Diğer taraftan md. 11/1-c-5 hükmünde sadece “iade talebine iadeye esas teşkil eden fiilin; ... zamanaşımı”na uğramamış olmasından bahsedilerek, iadeye esas teşkil eden mahkûmiyetin ceza zamanaşımına uğramasının iadeye engel teşkil edip etmeyeceği konusuna açıklık getirilmemiştir.³⁴

SİDAS md. 10'da iadeye esas teşkil eden suçun veya mahkûmiyetin talep eden devletin veya talep edilen devletin hukukuna göre zamanaşımına uğraması halinde iadenin kabul edilmeyeceği belirtilerek, **zamanaşımı bakımından hem talep eden devletin hem de talep edilen devletin hukukunun göz önünde bulundurulması kabul edilmiştir.** Bu düzenlemeye göre, iadeye esas teşkil eden suç hakkında talep edilen devletin de yargı yetkisine sahip olup olmadığı dikkate alınmayacaktır. Ancak Türkiye tarafından 26.04.2016 tarih ve 6712 Kanun ile onaylanmış olan **SİDAS'a Ek Dördüncü Protokol**³⁵ md. 1 ile iade hukukundaki yeni gelişmeler dikkate alınarak SİDAS m. 10 hükmü değiştirilmiştir. Bu hükme göre, sadece talep eden devletteki zamanaşımı iade engeli teşkil edecektir. Buna karşın talep edilen devlet hukukuna göre gerçekleşen bir zamanaşımı ise artık iadeyi red nedeni oluşturmayacaktır. Ancak iade talebine esas teşkil eden suç hakkında talep edilen devletin de yargı yetkisinin bulunması veya talep edilen devletin kanununda zamanaşımı nedeniyle iadeyi yasaklayan bir hükmün bulunması halinde talep edilen

³⁴ Koca/Üzülmüş'e (s. 802) göre, “Maddede sadece zamanaşımından bahsedildiğinden, bunu *dava ve ceza zamanaşımını* kapsar şekilde düşünmek gerekmektedir.” Madde metninde “fiilin” zamanaşımına uğramasından bahsedildiği ve fiil ile kastedilenin suç olduğu için kanaatimce maddenin ifadesi mahkumiyeti kapsar şekilde anlamaya uygun görünmemektedir. 2014 Tasarısında açıkça “dava ve ceza zamanaşımı” ifadesine yer verilmiştir.

³⁵ Onay Kanunu: RG 05.05.2016 – 29703. Protokolün resmi Türkçe metni için bkz. : http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/ak/turkce/212_tur.pdf (erişim tarihi: 01.07.2018)

devlet Protokolün bu hükmüne çekince koyarak kendi hukukuna göre zamanlaşımının gerçekleşmesi halinde de iadeyi red edebilecektir.³⁶ Protokolün bu düzenlemesi ile SİDAS md. 10 hükmü Protokol'e taraf olan devletler açısından değiştirilmiş olmaktadır. Ancak Türkiye Ek Protokolün 1. maddesinin 3. fıkrasına çekince koyarak, Türkiye'nin talep eden devlet olması halinde Türk hukukuna göre zamanlaşımına uğramış talepleri kabul etmeyeceğini beyan etmiştir.³⁷

Protokolün 13/3 maddesi, Sözleşmenin kanallar ve iletişim yollarını düzenleyen 6. maddesine ve transit geçişi düzenleyen 21. maddesinin 5. fıkrasına çekince koyma hakkı tanımaktadır. Çekince konulmasına müsaade edilen bir diğer hüküm, Sözleşmenin zamanlaşımını düzenleyen 10. maddesinin 3. fıkrasıdır. Bu hüküm, Ek Protokolün 1. maddesinin 3. fıkrası ile değiştirilmekte olup, söz konusu düzenleme, 6706 sayılı yasaya aykırılık teşkil ettiğinden söz konusu maddeye " Türkiye 1. madde uyarınca iade talep edilen taraf olduğunda, Türk hukukuna göre zamanlaşımına uğramış talepleri kabul etmeyecektir" şeklinde çekince konulmuştur

Af konusunda ise SİDAS'ta herhangi bir düzenlemeye yer verilmemişti. Türkiye tarafından 1992 tarihinde onaylanmış olan SİDAS'a **Ek İkinci Protokol**³⁸ md. 4'te, "İadeye konu olan suçun Talep edilen Devlette çıkarılan bir af kanunu kapsamına girmesi ve bu Devletin kendi ceza kanununa göre bu suç kovuşturma yetkisi olması halinde iade talebi kabul edilmeyecektir." denilerek, yeni gelişmeler doğrultusunda af konusu düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, iade talebine esas teşkil eden ve af kapsamına giren suç hakkında talep edilen devletin de yargı

³⁶ Protokol 1. maddesinin Türkçe çevrisinde çeviri hataları ve ifade bozuklukları bulunmaktadır. Bu nedenle İngilizce orijinal metin göz önünde bulundurulmalıdır.

³⁷ Bkz. Nursan Erdem, Suçuların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek Dördüncü Protokol, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Mayıs – Ağustos 2016, Sayı: 8, s. 30.

³⁸ Protokolün resmi Türkçe metni için bkz. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/> sozlesmeler/coktarafli-soz/ak/turkce/098_tur.pdf (erişim tarihi: 01.07.2018)

yetkisine sahip olması (örneğin mağdura göre şahsılık ilkesi uyarınca) halinde iade talebi kabul edilmeyecektir.

2014 Tasarısında zamanaşımına ilişkin olarak, “İade talebine konu fiil, Türk hukukuna veya talep eden devletin hukukuna göre dava veya ceza zamanaşımına veya affa uğramış ise iade talebinin kabul edilmeyeceği” şeklinde bir düzenlemeye yer vermişse de (md. 91/1-g), bu hüküm 6706 sayılı Kanuna alınmayarak, TCK mülga md. 18 hükmü aynen yeni Kanuna alınmıştır.

İade sözleşmelerinde hüküm bulunmayan hallerde uygulama alanı bulacak olan 6706 sayılı Kanunun zamanaşımı ve affa ilişkin söz konusu düzenlemesi uygulamada tereddüde neden olacak niteliktedir. SİDAS’a ek protokollerdeki hükümler göz önünde bulundurularak konunun talep edilen devlet olarak Türk hukuku açısından da açıkça düzenlenerek, Türkiye’nin yargı yetkisi bulunan hallerde zamanaşımı ve affın iadeye engel teşkil edeceğinin kabul edilmesi amaca uygun olurdu. Ayrıca düzenleme kapsamında dava zamanaşımı yanında ceza zamanaşımına da yer verilmesi eksikliği gidermek açısından yerinde olurdu.

7) Fiilin iki taraf hukukuna göre suç teşkil etmesi ilkesiyle bağlantılı olarak üzerinde durulması gereken konulardan biri de talep eden ve talep edilen devlet hukukuna göre kovuşturma veya ceza muhakemesi şartlarının gerçekleşmesinin **gerekip gerekmediğidir**. 6706 sayılı Kanunda bu konuda bir düzenleme yapılmamıştır. Talep eden devletteki bir muhakeme engelının iadeye engel teşkil edeceğinden şüphe etmemek gerekir. Buna karşın çoğunluk görüşüne göre kural olarak fiilin talep edilen devlet hukuku açısından kovuşturulabilir olması gerekli değildir.³⁹

³⁹ Schwaighofer, s. 101.

Kovuşturulabilirlik açısından üzerinde durulması gereken konulardan birisi iadeye esas teşkil eden **filin izin veya Őikayete bağlı olması veya dokunulmazlığın bulunmasıdır**. Soruşturulması ve kovuşturulması izne bağlı suçlarda izin verilmemiş, Őikayete bağlı suçlarda Őikayetin yapılmamış olması ya da yasama dokunulmazlığı olan kişiler açısından dokunulmazlığın kaldırılmamış olmasının iadeye engel teşkil edip etmeyeceği konusunda 6706 sayılı Kanunda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Doktrinde, soruşturulması ve kovuşturulması izin veya Őikayet gibi Őartların gerçekleşmesine bağlı suçlarda bu Őartların **talep eden devlet hukukuna göre gerçekleşmemiş** olması iade engeli olarak kabul edilmektedir. nkn söz konusu kovuşturma Şartları gerçekleşmeden bir devletin iade talebinde bulunmayacağından hareket edilmelidir.⁴⁰ Buna karşın iade talebine esas teşkil eden suç hakkında talep edilen devletin de yargı yetkisinin bulunması halinde ancak ceza muhakemesi Şartlarının talep edilen devlet hukukuna göre de gerçekleşmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu nedenle iadeye esas teşkil eden suç hakkında talep edilen devletin yargı yetkisi bulunmuyorsa, dokunulmazlığın kaldırılması, izinin verilmiş veya Őikayetin yapılmış olması gibi kovuşturma Şartlarının gerçekleşmiş olması aranmamaktadır.⁴¹

2. İade talebine esas teşkil eden suçun cezasının veya mahkumiyetin belli ağırlıkta olması

a) Hapis cezasının st sınırının bir yıl veya daha fazla olması

İade kapsamına giren suçların belirlenmesinde 6706 sayılı Kanun, SİDAS ve birçok iade sözleşmesinde oluğu gibi suç karşılığı kanunda öngörülen cezanın belli bir ağırlıkta olmasını arayarak basit suçları iade kapsamı dışında tutmuştur. UAİK md. 10/2'ye göre, iade talebine esas teşkil eden suç, "Talep eden devlet hukuku ile

⁴⁰ Schwaighofer, s. 101. Őikayet açısından bkz. zgen, 13. Bası, s. 1014; Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesi, s. 94.

⁴¹ Schwaighofer, s. 102; Avusturya Kanunu § 11/1.

Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı” gerektirmelidir. Bu hükümlerle kanun koyucu UAİK md. 3/6’da yer alan, “Adli işbirliği talebine esas teşkil eden suçun ağırlığı ile talebin yerine getirilmesi için sarf edilecek emek, mesai ve masraf arasında açık orantısızlık bulunması” halinde, adli işbirliği talebinin reddedilebileceğine ilişkin orantılılık ilkesini iade talepleri açısından somutlaştırmış olmaktadır.

TCK mülga md. 18’de yer almayan UAİK md. 10/2’deki bu düzenleme, SİDAS md. 2/1 ile **paralellik taşımaktadır**. SİDAS md. 2/1’ye, iade talebine esas teşkil eden suç, hem talep eden devlet, hem de talep edilen devlet kanununa göre üst sınırının en az bir yıl hapis cezasını gerektirmelidir.⁴²

Bazı yabancı iade kanunlarında da iade talebine esas teşkil eden suçun cezasına ilişkin asgari sürelerin kabul edildiği görülmektedir. Örneğin, **Avusturya Kanunu § 11/1’e** göre, iadeye esas teşkil eden suç, hem Avusturya hukukuna hem de talep eden devlet hukukuna göre “bir yıldan fazla” hapis cezası veya hürriyeti bağlayıcı bir tedbiri gerektirmelidir.⁴³ İsviçre Kanunundaki düzenleme, Avusturya Kanunu ile benzerlik taşımakla birlikte, hapis cezasının üst sınırının bir yıldan fazla

⁴² SİDAS md. 2/1 resim Türkçe metninde “Gerek iadeyi talebeden tarafın ve gerek kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarınca en aşağı bir sene müddetle hürriyeti selbedici mahiyette olan bir cezayı veya emniyet tedbirini veya daha ağır bir cezayı mucip filler suçlunun iadesini istilzam eder.” ifadesinden, hapis cezasının alt ve üst sınırlar arasında belirlenmiş olması halinde alt sınırın mı yoksa üst sınırın mı bir yıl ve üstü olması gerektiği anlaşılammaktadır. Doktrinde çoğunluk, Sözleşmenin İngilizce ve Fransızca orijinal metinde olduğu gibi burada kastedilenin cezanın üst sınırı olduğu görüşündedir. Bkz. **Ulutaş**, Suçluların Geri Verilmesi, s. 102 (ve orada dipnot 102’de belirtilen kaynaklar); **Özgenç**, 13. Bası, s. 1012. UAİK md. 10/2’deki ’da düzenlemede SİDAS md. 2/1’in orijinal metni esas alınmıştır.

⁴³ Diğer taraftan Avusturya Kanunu §11’de, iade talebine esas teşkil eden suçun kasıtlı bir suç olması gerektiği için taksirli suçlarda iade kabul edilmemiştir.

olması değil, SİDAS ve UAİK'daki gibi "bir yıl veya daha fazla" olması aranmaktadır. **İsviçre Kanunu md. 35/1'e göre**, iade talebine esas teşkil eden suç, "hem İsviçre hukukuna hem de talep eden devlet hukukuna göre üst sınırı bir yıl veya daha fazla özgürlüğü kısıtlayıcı yaptırımı gerektirmelidir." **Alman Kanununa göre** de iadeye esas teşkil eden suç, Alman hukukuna göre üst sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektirmelidir (§ 3/2). Alman Kanunundaki bu düzenlemede, SİDAS ve UAİK'dan farklı olarak suçun süresiyle ilgili sınırlama sadece Alman hukuku bakımından aranmaktadır. Ancak bu düzenleme doktrinde eleştirilerek, SİDAS ve Avusturya Kanununda olduğu gibi asgari ceza süresi koşulunun sadece Alman hukuku açısından değil, "talep eden devlet hukuku" açısından da aranmasının ceza politikası bakımından daha isabetli olacağı belirtilmektedir.⁴⁴

Görüldüğü gibi iade kapsamına girecek suçlar için hem talep eden devlet hukuku hem de talep edilen devlet hukuku bakımından asgari bir ceza sınırı getirilerek basit suçların iade kapsamı dışında bırakılması sadece Türk kanununa özgü ve gereksiz bir düzenleme⁴⁵ olmayıp, hem SİDAS'ta hem de yabancı ülke kanunlarda yer verilen genel bir ilke niteliğindedir. Diğer taraftan UAİK md. 1/3 hükmü uyarınca kanunun bu düzenlemesi iade sözleşmeleri karşısında ikincil nitelikte oluşu için ceza süresine ilişkin asgari sınır Türkiye ile arasında iade sözleşmesi olmayan veya sözleşmede hüküm bulunmayan ülkelerle olan iade ilişkisinde uygulama alanı bulacaktır. Bu nedenle de söz konusu düzenleme gereksiz veya çelişkili değildir. Yine iade talebine esas teşkil eden suçun **talep eden devlet hukukuna göre de** en az bir yıl ve üstü hapis cezasını gerektirmesi arandığı için

⁴⁴ Vogel/Burchard, IRG – Kommentar, § 3, Nr. 56.

⁴⁵ Özgenç'e göre (13. Bası, s. 1006, 1008) Kanunun bu düzenlemesi gereksiz olup, Türkiye'nin yapmış olduğu iade sözleşmelerinde yer alan hükümlerle çelişkilidir. Koca/Üzülmez (s. 801), suçun ağırlığı konusunda kanuna bir hüküm konulmamsının daha isabetli olacağı görüşündedir.

UAİK md. 10/2'de ceza miktarı ile ilgili olarak getirilen bu ölçünün sadece Türk kanunlarına göre tayin edilmesi⁴⁶ de söz konusu değildir.

b) Mahkumiyet süresinin en az dört ay olması

Hapis cezasının infazı amacıyla iade talebinde bulunulması halinde de asgari bir mahkumiyet süresi aranmaktadır. SİDAS md. 2/1 hükmüne paralel olarak UAİK md. 10/2 uyarınca, kesinleşmiş mahkumiyet kararları bakımından iade talebinin kabul edilebilmesi için hapis cezasının en az dört ay veya daha fazla olması gerekmektedir.⁴⁷ Ancak bazı yabancı kanunlarda olduğu gibi hükmolunmuş hapis cezasının değil, hükümlünün iadesi halinde infazı gereken bakiye cezanın esas alınması yerinde bir düzenleme olurdu.⁴⁸ Kanunun düzenlemesine göre, hükmolunmuş hapis cezası dört ay olmakla birlikte infazı gereken bakiye hapis cezası bir ay bile olsa hükümlünün yabancı ülkeye iadesi söz konusu olabilecektir.⁴⁹ Bu düzenleme UAİK md. 3/6'da yer alan adli işbirliğinde ölçülülük ilkesine uygun

⁴⁶ Bu yönde Özgenç, 13. Bası, s.1008.

⁴⁷ Hükmedilmiş hapis cezasının infazı amacıyla yapılan iade talebinde mahkumiyetin dayandığı suç için her iki ülke hukukuna göre de üst sınırı en az bir yıl ve üstü hapis cezası öngörülmüş olmasının gerekip gerekmediği kanunda belirtilmemiştir. Alman kanununda açıkça iade talebinin hükmedilmiş bir yaptırımın infazı amacıyla yapılması halinde mahkumiyetin dayandığı suçun da iade kapsamında olması, yani üst sınırın bir yıl veya daha fazla hapis cezası öngörülmüş olması gerektiği belirtilmiştir (§ 3/2). Türk doktrininde bu husus tartışmalıdır: Bkz. Özgenç, 13. Bası, s. 984. Bu konunun da kanunda düzenlenmesi yerinde olurdu.

⁴⁸ Örneğin, Alman Kanunu § 3/4'e göre, bir yaptırımın infazı amacıyla iadede, infazı gereken bakiye hürriyeti bağlayıcı yaptırımın veya infazı gereken bir den çok hürriyeti bağlayıcı yaptırımda toplamının, en az dört ay olması gerekmektedir.

⁴⁹ Ancak böyle bir durumda iade talebi sözleşmeye dayanmıyorsa md. 3/6 uyarınca talebin reddi yoluna gidilebilir.

değildir. Ancak somut olayda infazı gereken hapis cezasının dört aydan az olması halinde iade talebi md. 3/6 hükmüne dayanılarak kabul edilmeyebilir.⁵⁰

c) İade talebine esas teşkil eden suçlardan bazılarının süre şartını taşımaması halinde birlikte (ek) iade ve adli para cezasını gerektiren suçlarda iade konusu

Bir devletin birden fazla suç nedeniyle iade talebinde bulunulması ancak bu suçlardan bir kısmının cezasının belirlenen sürenin altında olması halinde kanunlarda ve iade sözleşmelerinde bu suçlardan dolayı da iadenin kabul edilmesine imkan veren düzenlemelere yer verilmektedir. Doktrinde fer'i veya ek iade⁵¹ olarak ifade edilen bu husus SİDAS md. 2/2'de, süre bakımından iade kapsamında olmayan bir suçun iade kapsamındaki bir suça bağlı olarak iadesi kabul edilebilir, denilerek düzenlenmiştir.⁵² SİDAS'ın bu hükmüne paralel olarak UAİK md. 10/2'de, "İadesi istenen kişinin birden fazla suçu bulunması halinde bunlardan bazılarının cezası belirlenen sürelerin altında olsa dahi birlikte iadeye konu edilebilir" denilerek, iade

⁵⁰ Yurt dışından yapılacak iade talepleri açısından Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazını öngören md. 105/A hükmü ve koşullu salıvermeye ilişkin hükümleri uyarınca dört aydan daha az bir mahkumiyetin infazı amacıyla Türkiye'nin yapacağı bir iade talebinde cezanın Türkiye'de infaz kurumunda çekilmesi pek mümkün görünmemektedir. Hatta uygulamacılar, Türk hukukundaki denetimli serbestlik ve koşullu salıverme hükümleri dikkate alındığında dört yıldan az hapsi gerektiren suçlarda ve bu nitelikteki mahkumiyet hükümlerinin infazında bile yurt dışından iade talebinde bulunmak yerine ifade almak için adli yardımlaşma yoluna başvurulması veya ulusal yakalama emrinin infazının beklenmesi seçeneklerin de düşünülmesini önermektedirler: Bkz. Abdullah Murat, "Adli İşbirliği Türü ve Yönteminin Belirlenmesinde Merkezi Makamın Yetkisi", *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Sayı: 14, Mayıs 2018, s. 21.

⁵¹ Almanca: Akzessorische Auslieferung.

⁵² SİDAS md. 2 fık. 2: "İade talebi, iadeyi talebeden taraf ve kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarınca hürriyeti selbedici bir ceza veya mevkûfiyet kararı ile cezalandırılan müteaddit hareketlere taallük etmekle beraber bunlardan bazıları ceza müddetlerine ait şarta uymuyorsa, kendisinden iade talep edilen taraf bu sonuncu suçlar için dahi iade etmek ihtiyarını haiz olacaktır." Maddedeki "mevkufiyet kararı" Türkçeye yanlış çevrilmiş olup burada kastedilen güvenlik tedbiridir.

kapsamındaki bir suç yanında ceza süresi bakımından kapsamda olmayan diğer suçlar bakımından da iadenin kabul edilebileceği belirtilmiştir. Ancak hüküm ek iade kurumunu ifade etme açısından yetersiz ve özensiz bir şekilde ifade edilmiştir. Çünkü SİDAS md. 2/2'de de ifade edildiği gibi ek iadede kastedilen iadesi istenen kişinin “birden fazla suçu bulunması” değil, talep eden devletin birden fazla suçun soruşturulması veya kovuşturulması ya da hapis cezasının infazı amacıyla talepte bulunması ancak bunlardan bazılarının cezasının iade kapsamında olmamasıdır. Diğer taraftan burada “birlikte iadeye konu edilebilmesi değil”, daha doğru bir ifade ile talep edilen devlet olarak Türkiye tarafından iade talebinin kabul edilebilirliği söz konusudur.

UAİK md. 10/2'deki suçlardan bazılarının cezasının “belirlenen sürenin altında” olmasını, kanunda öngörülen hapis cezasının üst sınırının bir yıldan az olması şeklinde anlamak gerekir. Diğer taraftan madde metninde belirtilmemekle birlikte SİDAS md. 2/2'de belirtildiği üzere süre bakımından iade kapsamında olmayan fiillerin her iki devlet kanuna göre cezalandırılabilirlik koşulunu da taşıması gerekir.

UAİK'da sadece “hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan” dolayı iade kabul edildiği için **iade kapsamında olan esas suç ile birlikte “güvenlik tedbirleri”⁵³ veya adli para cezasını gerektiren diğer suçlar nedeniyle iade kabul edilmemiştir.**

⁵³ SİDAS md. 2/1'de hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirlerinde de iadeyi kabul etmektedir. Ancak SİDAS anlamında güvenlik tedbiri (Sözleşmedeki ifadesi ile “detention order”) kavramı TCK md. 53 vd. anlamında güvenlik tedbirleri ile aynı anlama gelmeyebilir. Güvenlik tedbiri tanımının Sözleşmeye taraf ülkelerde farklı anlamlara gelebileceğinden hareketle Sözleşmeye göre güvenlik tedbirinden neyin anlaşılması gerektiği tanımlanmıştır. SİDAS md. 25'e göre güvenlik tedbirleri, “bir ceza mahkemesi tarafından cezaya ek olarak veya ceza yerine geçmek üzere emredilen her türlü hürriyeti bağlayıcı tedbirlerdir.”

Buna karşın Türkiye tarafından 1992 yılında onaylanmış olan SİDAS'a Ek İki Nolu Protokol ile iade kapsamındaki esas suç ile birlikte adli para cezasını gerektiren diğer suçlar için de iade talebinin kabul edilmesine imkan tanınmıştır (İki Nolu Ek Protokol md.1).⁵⁴ Ancak İki Nolu Ek Protokol sırf adli para cezasını gerektiren suçlarda tek başına iadeyi kabul eden bir düzenleme değildir. Protokolün 1. maddesi, SİDAS md. 2/2'nin uygulama alanını genişletmektedir. Diğer bir ifade ile İki Nolu Ek Protokolün bu düzenlemesi sonucu SİDAS md. 2/1 kapsamındaki bir suç veya mahkumiyete bağlı (ona ek) olarak adli para cezasını gerektiren başka bir suçtan dolayı da iadenin kabul edilmesine imkan tanınmaktadır. Bu nedenle İki Nolu Ek Protokolün 1. maddesindeki "Bu hak sadece nakdi müeyyideleri müstelzim suçlara da teşmil edecektir" hükmünü, sırf adli para cezasını gerektiren suçlarda da iadenin kabul edildiği anlamında değil, **hapis cezasını gerektiren suç ile birlikte ve ona ek olarak adli para cezasını gerektiren bir başka suç veya mahkumiyet için de iadenin kabul edileceği**⁵⁵ şeklinde anlaması gerekir.⁵⁶

Diğer taraftan İki Nolu Ek Protokolün 2. maddesi ile SİDAS md. 5 değiştirilerek, mali suçlar da iade yükümlülüğü kapsamına alınmıştır. Ancak Protokol md. 2'de mali suçlarda iade yükümlülüğü kabul edilirken mali suçların

⁵⁴ İki Nolu Ek Protokol doğrudan adli para cezasını gerektiren suçlarda iadeyi kabul eden bir düzenleme getirmemekte, Protokolün 1. Maddesi, SİDAS md. 2 fik. 2'nin uygulama alanını genişletmektedir. Bun göre SİDAS md. 2/1 kapsamındaki bir suç (hapis cezasını gerektiren suçlar veya hapse mahkumiyet) ile birlikte (ona ek olarak) adli para cezasını gerektiren suçlardan dolayı da iadenin kabul edilmesine imkan tanımaktadır. Ek Protokol md. 2 ile mali suçlar da iade kapsamına alınmışsa da mali suçların yaptırımı ile ilgili herhangi bir düzenleme öngörülmediği için bu suçları açısından da SİDAS md. 2'deki hapis cezasını gerektirme koşulunun bulunması gereklidir.

⁵⁵ Aynı yönde bkz. **Ulutaş**, Suçluların Geri Verilmesi, s. 106.

⁵⁶ Doktrinde bu ayrım yapılmadığı için yanlış anlamaya yol açacak şekilde SİDAS'a taraf olan devletler arasında adli para cezasını gerektiren suçların da iade kapsamında olduğu belirtilmektedir: Bkz. **Koca/Üzülmez**, s. 801; **Berrin Akbulut**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2016, s. 175; **Özgenç**, 13. Bası, s. 1015; **Mahmutoğlu/Karadeniz**, s. 228-229; **Osman Yaşar/Hasan Tahsin Gökcan/Mustafa Artuç**, Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Cilt 1, 2. Bası, Ankara 2014, s. 400.

yaptırımları ile ilgili herhangi bir düzenleme öngörülmeden, mali suçlar “Sözleşme hükümlerine göre iade konusu olacaktır” denilerek, suç karşılığı yaptırım bakımından diğer suçlarda olduğu gibi SİDAS md.2’deki koşulların bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Bu nedenle iadesi istenen kişinin hapis cezasını gerektiren başka bir suçtan dolayı da iadesi talep edilmediği sürece sadece adli para cezası öngörülmüş olan mali suçlardan dolayı iade SİDAS kapsamında değildir.

İki Nolu Ek Protokolün adli para cezasında iadeye sınırlı bir şekilde izin veren düzenlemesinin temelinde adli para cezasını gerektiren suçların da toplum hayatı bakımından cezalandırmayı gerektirecek ağır sonuçlara sebep olabileceği düşüncesi yatmaktadır. 6706 sayılı Kanun md. 10/2, İki Nolu Ek Protokolün düzenlemesini kabul etmemiştir. Çünkü md. 10/2’de, “bunlardan bazılarının cezası belirtilen sürelerin altında olsa dahi birlikte iadeye konu edilebilir” ifadesi ile kastedilen, sadece hapis cezasını gerektiren suçlardır. Bu nedenle adli para cezasını gerektiren suçlar tek başına iade kapsamında olmayıp, iadesi mümkün olan diğer suçlarla birlikte iadesi kabul edilebilecektir.⁵⁷

Adli para cezalarının öneminin artması ve çevreye karşı işlenen suçlarda olduğu gibi adli para cezasını gerektiren bazı suçların toplum için ağır sonuçlar doğurması nedeniyle en azından Ek Protokolün düzenlemesine paralel bir düzenlemeyle hapis cezasını gerektiren suçlarla bağlantılı (ek) olarak adli para cezasını gerektiren suçların da iade kapsamına dahil edilmesi yerinde olurdu.⁵⁸

⁵⁷ Bkz. Harun Mert, “Türkiye’den Yabancı Devlete İadenin Şartları”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Ocak 2018, Sayı: 13, s. 4.

⁵⁸ Nitekim yabancı kanunlarda da bu durumlarda iadenin kabul edileceğine ilişkin hükümlere yer verildiği görülmektedir: Alman Kanunu § 4, Avusturya Kanunu § 11/3 ve İsviçre Kanunu md. 36/2’de iade kapsamındaki esas suç veya mahkumiyet ile birlikte iade kapsamında olmayan adli para cezasını

Sonuç itibariyle İki Nolu Ek Protokol kapsamında yapılan adli para cezasına ilişkin ek iade talepleri açısından UAİK md. 10/2 hükmü değil, Protokolün hükmü uygulama alanı bulacaktır.

d) Mali suçlarda iade konusu

6706 sayılı Kanun mali suçlarda iadeyi yasaklayan bir düzenleme getirmediği için mali suçlar da iade kapsamında yer almaktadır. SİDAS md. 5 ile mali suçlarda iade yasaklanmamış ancak iade yükümlülüğü de getirilmemişti. Yukarıda belirtildiği üzere SİDAS'a Ek İki Nolu Protokol'ün 2. maddesi ile SİDAS md. 5 değiştirilerek, mali suçlar da iade yükümlülüğü getirilmiştir. Son zamanlarda yapılan bazı uluslararası sözleşmelerde mali suçlarda iade yükümlülüğü getirildiği görülmektedir. Örneğin, Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair BM Sözleşmesi (md. 11, 13) ve Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (md. 16/15) sözleşme kapsamındaki suçların mali suç olduğu gerekçesi ile iade talebinin reddedilemeyeceğine ilişkin hükümlere yer vermiştir.⁵⁹

Mali suçların giderek artan bir şekilde ve örgütlü olarak işlenmesi ve ağır vergi suçlarının toplum hayatı bakımından sebep olduğu zararlar düşünüldüğünde UAİK'm mali suçlarda iadeyi yasaklayan bir hükme yer vermemiş olması isabetli ve uluslararası ceza hukukundaki gelişmelerle de uyumludur.

3. İade talebine esas teşkil eden fiil hakkında Türkiye'de devam eden herhangi bir soruşturma veya kovuşturmanın bulunmaması

İadenin kabul edilebilirlik koşullarıyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer konu, talep edilen devletteki devam eden bir soruşturma veya

gerektiren suçlar ve hapis cezası dışındaki diğer mahkumiyetlerde de iadenin kabul edileceği hüküm altına alınmıştır.

⁵⁹ Bkz. Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesi, s. 185-186.

kovuşturmanın iadeye engel teşkil edip etmeyeceğidir. Talep edilen devletin yargı yetkisini kullanarak iade talebine esas teşkil eden suç hakkında yapmakta olduğu bir ceza soruşturması veya kovuşturması iade sözleşmeleri ve kanunlarda genel olarak iade engeli olarak kabul edilmektedir. SİDAS md. 8'e göre de, iade talebine esas teşkil eden suç nedeniyle talep edilen devlet soruşturma veya kovuşturma yapılmıyorsa iade talebini red edebilecektir. Ancak bu hüküm, talep eden devlet ülkesi dışında işlenmiş olan suçlar için geçerli olup, talep eden devletin ülkesinde işlenmiş suçlarda Sözleşme md. 7 hükmü uygulama alanı bulacaktır.

İadeye esas teşkil eden suç nedeniyle Türkiye'de yapılmakta olan bir soruşturma veya kovuşturmanın iadeye engel teşkil edip etmeyeceğine ilişkin UAİK'da doğrudan bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte, aşağıda incelenecek olan md. 11/1-c bent 3 ve bent 4 hükümleri uyarınca suçun "Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi" veya "Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç olması" halinde iade talebi kabul edilemeyeceği için bu durumlarda Türkiye'de devam eden bir soruşturma veya kovuşturmanın bulunup bulunmamasının iade talebinin kabul edilebilirliği açısından herhangi bir önemi olmayacaktır.⁶⁰

⁶⁰ Söz konusu hallerde TCK hükümleri uyarınca Türkiye'de soruşturma ve kovuşturma yapılması zorunluluğu öngörülmüş olmakla birlikte iade açısından kanunda farklı düzenleme getirilmesine engel bir durum bulunmamaktadır.

4. İadeye esas teşkil eden suç hakkında daha önceden yargılama yapılmamış olması (ne bis in idem)

Devletlerin iç hukukunda geçerli olan aynı fiil nedeniyle aynı kişi hakkında daha önceden verilmiş bir hükmün bulunması halinde bu hususta yeniden yargılama yapılamayacağını ifade eden ne bis in idem kuralı (AİHS 7 Nolu Ek Protokol md. 4, CMK md. 223/7) belli koşullar altında iadenin red nedeni olarak kabul edilmektedir.⁶¹ Nitekim SİDAS md. 9 cümle 1’de, iadesi istenen kişi hakkında talep edilen devletin yetkili makamlarınca iade talebine esas teşkil eden fiiller nedeniyle kesin bir hüküm (karar) verilmişe iade talebi kabul edilmeyecektir, denilerek ne bis in idem ilkesi kesin bir iade engeli olarak düzenlenmiştir.

UAİK md. 11/1-ç’de ise, “iadesi talep edilen kişi hakkında, talebe konu fiil nedeniyle daha önce Türkiye’de beraat veya mahkumiyet kararı verilmiş olması” halinde iade talebinin kabul edilmeyeceği belirterek, SİDAS hükmüne kısmen paralel bir düzenlemeyle ne bis in idem ilkesine yer vermiştir. Hükümde yer alan “beraat veya mahkumiyet kararı verilmiş olması”nı SİDAS md. 9’da olduğu gibi hükmün kesinleşmiş olması şeklinde anlamak gerekir.

Diğer taraftan md. 11/1-ç’de iade engeli olabilecek Türk mahkeme kararları, beraat ve mahkûmiyet kararlarıyla sınırlı olarak kabul edilmiştir. Halbuki yargılama sonunda mahkemece verilebilecek kararlar CMK md. 223’te, “beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı” olarak sayılmıştır. İadeye esas teşkil eden suç nedeniyle Türkiye’de yargılama yapılmış ve yargılama sonucunda uyuşmazlığı kesin olarak sona erdiren ceza verilmesine yer olmadığı, güvenlik tedbirine hükmedilmesi ve davanın düşmesi kararlarının da beraat ve mahkumiyet kararlarında olduğu gibi iade engeli olarak kabul edilmesi yerinde olurdu. Kanaatimce kanunda iade engeli

⁶¹ Ne bis in idem kuralını uluslararası ceza hukukundaki özellikleri konusunda bkz. Yenisey, s. 236 vd.

olarak düzenlenmemiş olsa da söz konusu kararlar da iadeye engel teşkil edecektir.⁶² Nitekim SİDAS md. 9'da iadeye esas teşkil eden fiilin talep edilen devlette yargılanarak kesin bir karar verilmiş olmasından bahsedilerek, talep edilen devletteki kararların beraat ve mahkumiyetle sınırlandırmadığı görülmektedir. Yine bazı yabancı ülke kanunlarında beraat ve mahkumiyet kararları dışındaki kararların da iade engeli olarak kabul edildiği görülmektedir.⁶³

İade talebine esas teşkil eden fiil nedeniyle talep eden devlette yapılan **soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiş olmasının** iadeye engel teşkil edip etmeyeceğine ilişkin UAİK'da herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. SİDAS md. 9 cümle 2'de ise, "Kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyeti makamlarınca aynı fiil veya fiiller hakkında takibat yapılmamasına veya yaptıkları takibata son verilmesine karar verilmiş ise iade talebi ret olunabilir" denilerek, bu husus iade talebini red konusunda seçimlerlik bir yetki olarak düzenlenmiştir.

UAİK md. 11/1-ç hükmünün uygulama alanının çok sınırlı bir halde söz konusu olabileceğini belirtmek gerekir. Çünkü aşağıda açıklanacağı üzere md. 11/1-c-4 uyarınca, iade talebine esas teşkil eden suçun Türkiye'de işlenmesi (md. 10/1), yurt dışında işlenmiş olmasına rağmen suçun "Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmiş olması (md. 11/1-c-3) ve "Türkiye'nin yargılama

⁶² İadeye esas teşkil eden suç nedeniyle Türkiye'de verilmiş olan bir ceza verilmesine yer olmadığı, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi kararının varlığı iade engeli teşkil edecekken, düşme kararının gerekçesine göre farklı bir değerlendirme yapılması gerekebilir. Örneğin suç yurt dışında işlendiği için Türkiye'nin yargı yetkisinin bulunmadığı gerekçesi ile verilmiş bir düşme kararı iadeye engel teşkil etmeyecektir.

⁶³ Örneğin, İsviçre Kanunu md. 5; Alman Kanunu § 9; Avusturya Kanunu § 16/3.

yetkisine giren bir suç olması” (md. 11/1-c-4) halinde iade talebi kabul edilmeyeceği için bu suçlar nedeniyle Türkiye’de bir yargılama yapılarak hüküm verilmiş olup olmadığına veya suç nedeniyle Türkiye’de bir soruşturma yapıp soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilip verilmediğine bakılmaksızın iade talebi red edilecektir. Aşağıda açıklanacağı üzere UAİK md. 11/1-ç düzenlemesi ancak Türkiye’nin yargı yetkisinin ikincil nitelikte olduğu TCK md. 12/3 ve Adalet Bakanının talebi üzerine soruşturma ve kovuşturması yapılan TCK md. 13’teki suçlar açısından etkili olabilir.

İadeye esas teşkil eden suç hakkında **üçüncü bir ülkedeki yargılamanın iadeye engel teşkil edip etmeyeceği** konusu iade sözleşmeleri ve iadeye ilişkin kanunlarda genellikle düzenlenmemektedir. Ancak Türkiye tarafından 6709 sayılı Kanunla onaylanmış bulunan Suçluların İadesine İlişkin Ek Protokol (SİDAS 1 Nolu Ek Protokol)⁶⁴ ile üçüncü bir devletteki mahkumiyet hükmü iade engeli olarak kabul edilmiştir. Ek Protokül’ün 2. maddesi ile SİDAS md. 9 değiştirilerek, iadeye esas teşkil eden suç nedeniyle iadesi talep edilen kişinin üçüncü bir devlette **kesinleşmiş bir hükümle beraat etmiş, hapis cezasına mahkum olup cezası infaz edilmiş veya cezasının affa uğramış olması** belli koşullar altında iade engeli olarak kabul edilmiştir.⁶⁵ Protokolün 2. maddesindeki düzenlemeden esinlenilerek Tasarı md.

⁶⁴ Suçluların İadesine İlişkin Avrupa Sözleşmesine Ek Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair 25.04.2016 tarih ve 6709 sayılı Kanuna istinaden Bakanlar Kurulunun 22.05.2016 tarih ve 2016/8846 sayılı Kararı ile söz konusu Protokol onaylanmıştır. Protokolün Türkçe metni 22.05.2016 tarih ve 29719 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

⁶⁵ Ancak Protokolün söz konusu 2. maddesindeki kural ve istisnalar oldukça karmaşık bir şekilde ifade edilmiş olup, anlaşılması ve uygulanmasında güçlüklerle karşılaşılması muhtemeldir. Protokolün Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmış olan Türkçe metninin 2. maddesi çok ciddi çeviri hataları içermekte olup, maddenin bu haliyle uygulanması önemli yanlışlıklara neden olabilecektir. Bu nedenle çeviri hataları düzeltilinceye kadar Protokolün orijinal İngilizce metni esas alınması yerinde olacaktır.

91/1-g'de⁶⁶ üçüncü devletteki yargılamanın iade engeli olarak dikkate alınmasına ilişkin bir hükme yer verilmişse de, bu hüküm UAİK'ya alınmamıştır.

5. İadeye esas teşkil eden suç hakkında Türkiye'nin yargı yetkisinin bulunmaması

Bazı ülke kanunlarında olduğu gibi UAİK'da da iadeye esas teşkil eden suç hakkında Türkiye'nin yargı yetkinin bulunması iade engeli olarak kabul edilmiştir. TCK mülga md. 18/1-c deki, "Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suçun olması" halinde iade talebinin kabul edilmeyeceğine ilişkin hüküm, UAİK md. 11/1-c-4'e aynen alınarak, Türkiye'nin yargı yetkisi iade engeli olarak açıkça düzenlenmiştir. 11/1-c-4 hükmünü yurt dışında işlenmiş olup da Türkiye'nin yargı yetkisine giren suçlar olarak anlamak gerekir. Çünkü, md. 10/1'de iade talebinin "yabancı ülkede işlenen bir suç nedeniyle" kabul edilebileceği ifadesinden Türkiye'de işlenmiş olan suçlarda iadenin kabul edilmeyeceği de ifade edilmiş olmaktadır. Bu nedenle md. 11/1-c-4 hükmünü bir yabancı tarafından yurt dışında işlenmiş olup da TCK hükümleri uyarınca Türkiye'de cezalandırılacağı belirtilen suçlarda iadenin kabul edilmeyeceği şeklinde anlamak gerekir.

UAİK'dan farklı olarak SİDAS md. 7/1'de ise, iadeye esas teşkil eden suçun talep edilen devletin ülkesinde veya ülkesi sayılan bir yerde işlenmesi halinde talep edilen devlete iadeyi ret edebilme yetkisi verilmektedir. İade talebine esas teşkil eden suçun talep eden devlet ve talep edilen devletin ülkeleri dışında üçüncü bir

⁶⁶ Tasarımın söz konusu madde hüküm şu şekildedir: "(g) iadesi talep edilen kişi talebe konu fiil sebebiyle suçun işlendiği yer mahkemesince kesin hükümle beraat ettirilmiş veya üçüncü bir devlet mahkemesince kesin olarak mahkum edilmiş ve cezası infaz edilmiş, zamanaşımına uğramış veya affedilmiş ya da kişi koşullu salıverilmiş ise" iade talebi kabul edilmez.

devlette işlenmesi halinde ise ancak talep edilen devletin mevzuatının bu suçların kovuşturulmasına ya da iadesine izin vermediği hallerde iade talebi red edilebilecektir (SİDAS md. 7/2).

Hangi suçların Türkiye'nin yargı yetkisine girdiği TCK md. 8-13'te düzenlenmiştir.⁶⁷ Buna göre, Türkiye'de işlenmiş olan ve Türkiye'de işlenmiş sayılan suçlar (md. 8), yabancı ülkede Türkiye adına memuriyet veya görev üstlenmiş kişinin yurt dışında işlediği suçlar (md. 10), Türk vatandaşının yabancı ülkede işlediği suçlar (md. 11), yabancının yurt dışında Türkiye veya Türk zararına işlediği suçlar (md. 12 fık. 1, 2, 4 ve 5), yabancının yurt dışında yabancıya karşı işlediği suçlar (md. 12/3), yurt dışında Türkiye'nin güvenliğine karşı işlenen suçlar (md. 13 fık. 1-b), yurt dışında uluslar arası hukuka veya menfaatlere karşı işlenen suçlar (md. 13 fık.1-a, fık.1-c,-i) ilgili hükümlerde belirtilen koşullara göre Türkiye'de yargılanacaktır.⁶⁸ Yurt dışında işlenen suçlardan sadece TCK md. 12/3 kapsamındaki suçlarda Türkiye'nin yargı yetkisi ikincil nitelikte olup UAİK md. 11/1-c-4 hükmü uyarınca iadesi mümkün olacaktır.

TCK'da oldukça geniş kapsamlı olarak düzenlenmiş olan Türk mahkemelerinin yargı yetkisine giren suçların önemli bir kısmının UAİK md. 11/1-c-4 ile iade kapsamı dışında bırakılması yerinde olmamıştır.⁶⁹ Yabancı ülke kanunlarında da talep eden devletin yargı yetkisi iade engeli olarak kabul edilmekle birlikte, ulusal yargı yetkisi bulunsa bile bazı koşullar altında ülkede yargılama yerine iadeye öncelik tanındığı görülmektedir. Örneğin Alman Kanunu § 9'a göre, iadeye

⁶⁷ TCK md. 252/10'de, aynı maddenin 9. Fıkra kapsamına giren rüşvet fiillerinin yurt dışında bir yabancı tarafından işlenmesi halinde Türkiye'nin yargı yetkisine ilişkin özel bir düzenleme yapılmıştır.

⁶⁸ Bu suçların Türkiye'de cezalandırılmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Turhan, "Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (md. 13)", *Hukuki Perspektifler Dergisi*, Sayı: 4, Ağustos 2005, s. 197-211.

⁶⁹ Md. 11/1-c- 3'teki düzenleme ile SİDAS md. 7/2 hükmü arasındaki fark için bkz. Özgenç, 13. Bası, s. 1033.

esas teşkil eden suç nedeniyle Almanya'nın yargı yetkisinin bulunması tek başına iadeyi red nedeni teşkil etmemektedir. Almanya'nın yargı yetkisine sahip olduğu bir suç nedeniyle § 9'da sınırlı şekilde sayılan Alman mercilerinin soruşturmayı ve kovuşturmayı sona erdiren hüküm ve kararları ancak iadeyi red nedeni olarak kabul edilmiştir.⁷⁰

Diğer taraftan UAİK md. 11 fık. 1-c-4 hükmü yanında bir de md. 11 fık. 1-c-3'te suçun "Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi" halinde iade talebinin kabul edilmeyeceğine ilişkin düzenlemeye yer vermesi gerekli olmadığı gibi, her iki hükmün birlikte nasıl anlaşılması gerektiği konusu da ciddi tereddütlere neden olmaktadır. TCK mülga md. 18/1-c hükmü doktrinde haklı olarak eleştirilmekteydi. Söz konusu eleştiriler dikkate alınmadan aynı düzenlemenin UAİK'ya alınması isabetli olmamıştır.⁷¹

Yurt dışında işlenmiş olan Türkiye'nin yargı yetkisine giren suçlarda genel bir iade yasağı yerine, **Türkiye'nin güvenliğine karşı ve zararına olarak işlenmiş suçlar dışındaki suçlarda belli koşullar altında iadeye izin veren bir düzenleme** suçla etkin bir mücadele açısından **yerinde olurdu**. Çünkü yurt dışında yabancılar tarafından işlenen suçlar nedeniyle iadenin kabul edilmeyip yargılamanın Türkiye'de yapılmak istenmesi halinde suçun işlendiği yer devletinden adli yardım talebinde bulunulması gerekecektir. Suç kendi ülkesinde işlendiği ve kendisinin birincil yargı yetkisi bulunduğu gerekçesiyle yabancı devletçe Türkiye'nin adli yardım talebinin kabul edilmemesi halinde ise Türkiye'de yargılama ve mahkumiyet kararı verilmesi de çoğunlukla mümkün olmayacaktır.

⁷⁰ Bu konuda bkz. Turhan, Alman Suçluların İadesi, s. 85.

⁷¹ Eleştiriler için bkz. Mahmutoğlu/Karadeniz, s. 236-237; Koca/Üzülmez, s. 804.

Bu gibi sakıncaların önüne geçmek için SİDAS hükümleri de dikkate alınarak 2014 Tasarısı md. 91/4-a'da Türkiye'nin yargı yetkisinin bulunduğu yurt dışında işlenen suçlarda belli koşullar halinde iadeye imkan veren bir düzenleme öngörülmüştü.⁷² Tasarının bu hükmü yerine, mülga TCK md. 18 hükmünün esas alınması yerinde olmamıştır.

Diğer taraftan TCK md. 12 ve 13'te yer alan ve Adalet Bakanı'nın talebi üzerine soruşturulup kovuşturulan suçlarda Adalet Bakanı tarafından Türkiye'de yargılama yapılmasına ilişkin bir talepte bulunulmayarak suçun işlendiği yer devletine iade sağlanabilir.⁷³

6. Talep eden devlette siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence ya da kötü muameleye maruz kalma tehlikesinin bulunmaması

a) İade engeli olarak siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence veya kötü muameleye maruz kalma tehlikesi

Doktrinde "siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesi"⁷⁴ olarak da ifade edilen bu ilkeye göre, bir kimsenin talep edilen devlette siyasi nedenlerle kovuşturulma,

⁷² Tasarı (md. 91/1-d ve md. 91/4-a), TCK'da Türkiye'nin yargı yetkisini düzenleyen hükümleri dikkate alarak suçun Türkiye'de işlenmesi veya Türkiye'de işlenmiş sayılması hali ile Türkiye adına yurt dışında görev yapanların işlediği suçlar ve Türkiye'nin güvenliğine karşı işlenen suçlarda iadeyi kesin red nedeni olarak kabul etmekte, buna karşı Türkiye'nin veya bir Türkün zararına işlenen suçlar (md. 12/1-2) ile uluslararası suçlarda (md. 13/1-b dışındaki bu maddede sayılan suçlar) iade talebinin kabul edilmeyebileceğine dair bir düzenlemeye yer vermişti.

⁷³ Bu açıdan örneğin yurt dışında yabancı tarafından işlenmiş (TCK md. 13/1- e) uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK md. 188) suçunun Türkiye'de yargılanması Adalet Bakanının talebi üzerine mümkün olduğu için (TCK md. 13/2) yargılanması kabul edilmiş olduğu için Adalet Bakanı, failin Türkiye'de yargılanması için talepte bulunmayarak suçun işlendiği ülkeye iadesine imkan sağlayabilir. Diğer taraftan iade sözleşmesinde bu gibi durumlarda iade yükümlülüğü bulunması halinde sözleşmenin kanuna göre önceliği hükmü (UAİK md. 1/3) uyarınca Türkiye'de yargılama yerine iadeye öncelik verilmesi gerekecektir.

⁷⁴ Almancası: politische Verfolgung

işkence veya kötü muameleye maruz kalma tehlikesinin bulunması halinde adli işbirliği talebi kabul edilmeyecektir. SİDAS md. 3/2'den TCK mülga md. 18/3'e aktarılan bu ilke, 6706 sayılı Kanunda da aynı şekilde iade engeli olarak düzenlenmiştir. 6706 sayılı Kanun md. 11/1-b'ye göre, "iadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması" halinde iade talebi kabul edilmeyecektir.

İade sözleşmelerinde de yer alan bu düzenlemenin kaynağı esas itibariyle 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesidir. Bu Sözleşmenin 33. maddesinin 1. fıkrası, Sözleşmeye taraf olan devletlerin, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelere her ne şekilde olursa olsun sınır dışı etmesini veya geri göndermesini (refouler) yasaklamaktadır.⁷⁵ Geri gönderme yasağı (Non-Refoulement) olarak ifade edilen bu ilke, daha sonra iadeye ilişkin sözleşmeler başta olmak üzere diğer sözleşmelerde de yer almıştır.⁷⁶ Geri

⁷⁵ Md. 33 fık. 1: "Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir." Ancak 33. Maddenin 2. Fıkrası bu yasağa istisna getirmiştir: "Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez."

⁷⁶ Geri gönderme yasağının uluslararası hukuktaki kaynakları ve koruma kapsamı hakkında bkz. Bianca Hofmann,

"Grundlagen und Auswirkungen des völkerrechtlichen Refoulement-Verbots", *Studien zu Grund- und Menschenrechten*, Heft 3, (internet erişimi: <https://publishup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/frontdoor/deliver/index/docId/4857/file/SGMO3.pdf>). İlkenin Türk hukukundaki düzenlenişi

göndermeme ilkesi iade yasağı olarak açık bir şekilde SİDAS md. 3/2'de düzenlenmiştir.⁷⁷ UAİK md.11/1-b'deki düzenleme, SİDAS md. 3/2'ye dayanmakla birlikte, Kanun ile Sözleşme arasındaki en önemli fark, işkence ve kötü muamele tehlikesi açısından söz konusu olmaktadır. Çünkü UAİK md. 11/1-b'deki, iade edilecek kişinin “işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması” halinde iadenin reddedileceğine ilişkin düzenleme, SİDAS md. 3/2'de yer almamaktadır. Ancak Kanunun düzenlemesi daha isabetlidir. Çünkü **İşkence ve İnsanlık Dışı Muamele ve Cezaya Karşı BM Sözleşmesi bir kimsenin iadesi halinde işkenceye tabi tutulacağına dair ciddi sebeplerin bulunması halinde taraf devletlere iade etmeme yükümlülüğü getirmektedir.**⁷⁸ Md. 11/1-b düzenlemesi bu Sözleşmeden kaynaklanan iade etmeme yükümlülüğünü de içermektedir. Ayrıca iadesi istenen kişinin talep eden ülkede işkenceye, insanlık dışı ceza veya muameleye maruz kalabileceğini gösteren ciddi nedenlerin bulunmasının

hakkında bkz. Ersan **Barkın**, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/1, s. 346 vd.; Süleyman **Dost**, “Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 2014, s. 41 vd., 50; Özgenç, 14. Bası, 1023.

⁷⁷ SİDAS md. 3 fık. 2: “Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasi kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide tatbik edilecektir.”

⁷⁸ İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi md. 3: “1. Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

2. Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik veya kültelvi insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.”

iadenin reddi nedeni oluşturacağı doktrin ve uygulamada genel kabul gören bir ilkedir.⁷⁹

Ayrıca UAİK md. 11/1-d ile insan onuru ile bağdaşmayan cezayı gerektiren suçlarda da iade yasaklanmaktadır. Ancak 11/1-b'de iadesi istenen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle cezalandırılması tehlikesi söz konusuysen, md. 11/1-d'de suç karşılığı uygulanacak cezanın insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza olması gerekmektedir. Ancak her iki halde de kişinin iadesi, anayasa ve insan hakları sözleşmelerinde güvence altına alınmış olan insan haysiyetine aykırı ceza ve muamele yasağını ihlal etmektedir.

Diğer taraftan bir kimsenin **ışkenceye, insanlık dışı muamele veya cezaya uğrama ya da siyasi nedenlerle kovuşturulma veya cezalandırılma konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu diğer bir devlete iade edilmesi AİHS md. 3'ün ihlalini oluşturacaktır.** Bu husus AİHM'nin çok sayıda kararında vurgulanmaktadır. Örneğin AİHM, Mamatkulov ve Askarov/Türkiye kararında, Soering/İngiltere kararına da atıfta bulunarak, iade halinde Sözleşmenin 3. maddenin ihlal edilebileceğine ilişkin yerleşik içtihadını şu şekilde ifade etmiştir:

“Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre, Sözleşmeci Devlet tarafından yapılan bir iade, söz konusu kişinin iade edildiği ülkede 3. maddenin hilafına bir muamele görme konusunda gerçek bir riske maruz kalacağını gösterecek önemli nedenler varsa, 3. madde çerçevesinde bir soruna yol açabilir ve bu nedenle söz konusu Devlet Sözleşme gereğince yükümlülük altına girebilir. Böyle bir

⁷⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Lagodny**, in: Schomburg/ Lagodny/Gless/Hackner, IRG § 73, Nr. 54 vd.,

sorumluluğun tesis edilmesi, talep eden ülkedeki koşulların 3. maddenin standartları çerçevesinde değerlendirilmesini kaçınılmaz bir şekilde icap ettirecektir. Bununla birlikte, ne genel uluslararası hukukta, ne de işbu Sözleşme veya başka sözleşmeler çerçevesinde, kabul eden ülkenin sorumluluğu hakkında karar verme veya bu devletin sorumluluğunu tesis etme söz konusu değildir. Sözleşme gereğince bir sorumluluğun ortaya çıktığı ölçüde, bir bireyi yasaklanan kötü muameleye doğrudan doğruya maruz bırakma sonucuna neden olan iadeyi yapan Sözleşmeci Devlet sorumluluk sahibi olacaktır.”

“Bir Sözleşmeci devletin bir kişiyi bu kişinin işkence veya gayri insani ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya maruz kalacağı konusunda önemli nedenlerin bulunduğu diğer bir devlete bilerek teslim etmesinin, Sözleşme Önsözü'nün göndermede bulunduğu 'ortak siyasi gelenekler, idealler, özgürlük ve hukuk devleti mirası' ile uyumu zor olacaktır.”⁸⁰

Ancak Mahkeme'ye göre soyut bir tehlike yeterli olmayıp, somut olayın bütün özellikleri dikkate alındığında kişinin iade edilmesi halinde talep eden ülkede işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulma riskiyle karşılaşacağı yönünde gerçek bir tehlike bulunduğuna inanmayı gerektirecek sağlam gerekçelerin bulunması gerekir.⁸¹

Diğer taraftan kişinin iadesi halinde maruz kalacağını iddia ettiği kötü muamelenin, Sözleşmenin 3. maddesi kapsamına girebilmesi için asgari ciddiye seviyesinde olması gerekmektedir. Bu husus değerlendirilirken, davanın tüm

⁸⁰ Mamatkulov ve Askarov/Türkiye Davası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire Kararı (4 Şubat 2005), Nr. 67-68 (çeviren: Bülent Çiçekli, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Mamatkulov-ve-Askarov-Turkiye.pdf>). Mamatkulov ve Askarov/Türkiye kararı hakkında değerlendirmeler için bkz. Ergin Ergül, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme ve Geri Verme, Ankara 2012, s. 130-131.

⁸¹ AİHM, Soering/İngiltere, Nr. 91.

koşulları dikkate alınmalıdır.⁸² Aynı husus **İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi md. 3/2'de**, iadesi istenen **kişinin iade edildikten sonra işkenceye maruz kalması konusunda ciddi bir tehlikenin bulunup bulunmadığını tespit amacıyla** “yetkili merciler, söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik veya kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.” denilerek ifade edilmiştir.

AİHM içtihatları ve **İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi hükümleri** doğrultusunda 6706 sayılı Kanun md. 11/1-b'de talep eden devletteki kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair **kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması** halinde iadenin reddedileceği belirtilerek, soyut tehlike veya ihtimalin yeterli olmayacağı açıkça ifade edilmiştir.

6706 sayılı Kanun md. 11/1-b hükmü ile Türkiye'nin AİHS ve **İşkenceye Karşı BM Sözleşmesinden** kaynaklanan işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muamele tehlikesi bulunan hallerde iade etmeme yükümlülüğüne yasal bir dayanak oluşturulmuştur. Diğer taraftan md. 4/1-c hükmü ile iade dışındaki diğer adli işbirliği taleplerinde de bu yasağın dikkate alınması kabul edilmiştir.⁸³ Talep eden devletteki siyasi nedenlerle soruşturma ve kovuşturma, işkence veya insanlık dışı ceza veya

⁸² AİHM, Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararı (Başvuru no: 30471/08), 22 Eylül 2009; Karar özeti için bkz. hudoc.echr.coe.int

⁸³ Kanunun bütün adli işbirliği türleri için geçerli olan md. 4/1-c hükmü md. 11/1-d hükmü ile bazı ifade farklılıkları olsa da esas itibarıyla örtüşmektedir. Ancak md. 4/1-c'de adli işbirliği talepleri “reddedilebilir” denilerek bu konuda Merkezi Makama değerlendirme ve takdir yetkisi verilmişken, md. 11/1-d'de “iade talebi kabul edilmez” denilerek, Merkezi Makam ve mahkemeyi bağlayan kesin bir red nedeni öngörülmüştür.

muamele tehlikesi halinde iade yasağı yanında diğer adli işbirliği şekillerinin de yasaklanmış olması, insan haklarının ihlaline karşı uluslararası adli işbirliği yoluyla da mücadele edilmesi açısından yerinde bir düzenlemedir.

b) Siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence veya kötü muamele tehlikesi bulunan devletlere sınır dışı etme yasağı

İadesi talep edilen kişinin talep edilen ülkede sığınma talebinde bulunması nadir rastlanan bir durum değildir. Talep eden devlette siyasi, dini, ırkı vb. nedenlerle hakkında soruşturma, kovuşturma yapıldığı, işkence veya kötü muameleyle maruz kaldığı iddiası ile sığınma talebinde bulunan kişinin iadesinin talep edilmiş olması halinde, sığınma başvurusunun kişinin iadesine engel teşkil edip etmeyeceğinin kanunlarda düzenlenmesi ihtiyacı nedeniyle UAİK md. 12 hükmüne yer verilmiştir. Bu hükme göre hakkında iade talebi yapılmış olan bir kişi ancak Merkezi Makamın görüşü alındıktan sonra sınır dışı edilebilecektir (md. 12/1). Ancak sığınma başvurusu yapılmış olması iade talebi hakkında karar verilmesine engel teşkil etmeyecektir. Yabancı kanunlarda genellikle iade muhakemesi ile sığınma başvurusu incelemesinin birbirinden bağımsız olduğu kabul edilmektedir. Md. 12/2'de sadece Merkezi Makamın görüşü alınmadan iade talebi reddedilen kişinin talep eden devlete sınır dışı edilmesi yasaklanmaktadır. **İadesi talep edilen kişinin talep eden devlette siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence veya insanlık dışı muamele, insan haysiyetine aykırı cezalandırma, ölüm cezasına mahkum edilme gibi iade engelleri nedeniyle iadenin kabul edilmemesi halinde artık talep eden devlete sınır dışı yapılması mümkün olmamalıdır.** Aksi takdirde hususilik ilkesinin korumasına rağmen işkence, insanlık dışı muamele veya cezaya maruz kalma riski olan bir ülkeye iadesi reddedilen kişinin hiçbir koruma olmaksızın sınır dışı edilmesi ciddi bir çelişki oluşturacaktır. Kanunda bu konuda açık bir hükme yer verilmesi yerinde olurdu. Merkezi Makamın görüşünün alınacağına ilişkin md. 12/2 hükmü yeterli değildir. Ancak UAİK md. 12 hükmünün, 6458 sayılı Yabancılar ve

Uluslararası Koruma Kanunu md. 4,⁸⁴ md. 55⁸⁵ ve md. 63'te⁸⁶ yer alan siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalma tehdidi altında bulunan bir ülkeye sınırdışı etme yasağı ve koruma statüsü verilmesine ilişkin hükümleri birlikte göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu hallerde hem iade hem de sınırdışı etme yasağının bulunduğu sonuncu çıkmaktadır.

7. Talep eden devletteki ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan cezanın iadeye etkisi

Yeni Kanunun getirdiği önemli yeniliklerden birisi de iade talebine esas teşkil eden suçun ölüm cezasını veya insan onuru ile bağdaşmayan bir cezayı gerektirmesi halinde güvence olmadan iadenin kabul edilmeyecek olmasıdır. UAİK md. 11'deki düzenlemeye göre, "iade talebinin, ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza gerektiren suçlara ilişkin olması" halinde iade talebi kabul edilmeyecektir (md. 11/1-d). Ancak, "talep eden devlet tarafından, öngörülen cezanın

⁸⁴ Md. 4: "Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez."

⁸⁵ Md. 55/1-a: "Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar" "54 üncü madde kapsamında olsalar dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz"

⁸⁶ Md. 63/1: "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir."

infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verilmesi halinde, iade talebi kabul" edilebilecektir (md. 11/3).

İadeye ilişkin bazı yabancı kanunlarda da ölüm cezasına mahkûmiyet veya ölüm cezasının infazı tehlikesi iade talebinin red nedeni olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan örneğin **Avusturya Kanununda**, ölüm cezasına mahkûmiyetin infazına yönelik iade talebinin kabul edilmeyeceği, talep eden devlette ölüm cezası ile cezalandırılan bir suçtan dolayı ise iade talebinin ancak ölüm cezasına hükmedilmeyeceği garanti edilmesi halinde kabul edilebileceği hüküm altına alınmıştır (§ 20/1-2). Dolayısıyla ölüm cezasını gerektiren bir suçtan dolayı iade talebi, ancak talep eden devletin ölüm cezasına hükmedilmeyeceği yönünde bir güvence vermesi halinde kabul edilebilecektir. **İsviçre Kanunu md. 37/3**'te de aynı yönde bir düzenleme yer almaktadır. **Alman Kanunu § 8**'de de, ancak talep eden devletin ölüm cezasına hükmedilmeyeceğini veya ölüm cezasının infaz edilmeyeceğini garanti etmesi halinde iade talebinin kabul edilebileceği hüküm altına alınmıştır. Alman Kanunundaki bu düzenlemeden, sanık ölüm cezasına mahkum olsa bile talep eden devletin cezanın infaz edilmeyeceğini garanti etmesi halinde iade talebinin kabul edilebileceği anlaşılmaktadır.⁸⁷

Sayısı her geçen gün azalsa da dünyanın birçok ülkesinde hala ölüm cezasına hükmedilmekte ve bu cezalar da infaz edilmektedir. Hukuk sisteminde ölüm cezası olmayan bir devletin ölüm cezasını gerektiren bir suç nedeniyle yapılmış bir iade talebini reddedip reddedemeyeceği iade hukukunun en temel sorunlarından birini teşkil etmektedir.⁸⁸ AİHS'ye Ek 6 ve 13 Nolu protokolleri onaylayıp anayasalarından da ölüm cezasını çıkaran Avrupa Konseyine üye

⁸⁷ Vogel, IRG – Kommentar, § 8, Nr. 36.

⁸⁸ Konuya ilişkin 1990'lı yıllardaki hukuki durum ve tartışmalar için bkz. Faruk Turhan, "Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (Güz 1999), s. 239-258.

devletlerden mevzuatında ölüm cezası bulunan diğer devletlere yapılacak bir iadenin Sözleşmeyi ihlal edip etmeyeceği sorunu güncelliğini korumaktadır.

AİHS ve ek protokollerinde ölüm cezası olan bir ülkeye iadeyi yasaklayan bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak konuyla doğrudan ilgili **AİHM'nin ilk önemli kararı olan 1989 tarihli Soering/İngiltere kararında**, Sözleşmenin ölüm cezası bulunan bir ülkeye iadeyi yasaklamadığını, ancak talep eden devlette ölüm cezası hükümlüsünün ölüm koridoru örneğinde olduğu gibi yargılama ve infaz aşamasında maruz kalabileceği koşulların Sözleşmenin 3. maddesi anlamında insanlık dışı ceza ve muamele teşkil edebileceğine karar vererek, **ölüm cezası bulunan bir devlete iadenin Sözleşmeye aykırılık teşkil edebileceğine karar vermişti.**⁸⁹

Ölüm cezasının barış zamanlarında kaldırılmasına ilişkin AİHS'ye **Ek 6 Nolu Protokol** ve savaş zamanları da dahil olmak üzere bu cezanın tamamen kaldırılmasını öngören **Ek 13 Nolu Protokolün** yürürlüğe girmesinden sonra⁹⁰ **AİHM, ölüm cezası olan bir devlete iadenin AİHS'nin 2. maddesini de ihlal edebileceğine karar vererek AİHS'ye taraf devletlerin ölüm cezası olan ülkelere iade etmeme yükümlülüğü yönündeki içtihadını kuvvetlendirmiştir.** Bu kararlardan **19.11.2009 tarihli Kaboulov/Ukrayna kararında Mahkeme**, bir kimsenin iade edilmesi halinde

⁸⁹ AİHM'nin Soering/İngiltere kararına ilişkin değerlendirmeler için bkz. Faruk Turhan "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Suçluların İadesinde Ölüm Cezası ve Avrupa İnsan Hakları Divanının Soering Kararı", *Yargıtay Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1-2, Ocak-Nisan 1998. s.84-106.

⁹⁰ 6 Nolu Ek Protokol Avrupa Konseyine üye 47 devletten Rusya dışındaki bütün devletlerce onaylanmıştır (onay durumu için bkz. https://www.coe.int/de/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/114/signatures?p_auth=6SKOicJw). 13 Nolu Ek Protokol Konseye üye 47 devletten 43'ü tarafından onaylanmıştır. Onaylamayan devletler: Rusya, Ermenistan ve Azerbaycan'dır. Onay durumu için bkz.: https://www.coe.int/de/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/187/signatures?p_auth=6SKOicJw

orada ölüm cezası ile cezalandırılma konusunda gerçek bir tehlikeyle karşılaşacağını kabul etmeyi haklı gösteren ciddi nedenlerin bulunması halinde Sözleşmenin 2. maddesinin bu kişinin iade edilmemesi yönünde bir yükümlülük içerdiğine karar vermiştir.⁹¹

Mahkeme, 2.3.2010 tarihli **Al-Saadoon ve Mufdhi/Birleşik Krallık** kararında ise, Sözleşmenin **ciddi ölüm cezası riski bulunan bir ülkeye iadeyi yasakladığını** daha açık bir şekilde ifade etmiştir. Mahkemeye göre, Sözleşmenin 2. maddesi yanında 13 Nolu Ek Protokolün 1. maddesi de, bir kimsenin ölüm cezasına çarptırılma konusunda gerçek bir tehlikeyle karşılaşacağını kabulünü gerektiren ciddi bir tehlikenin bulunması halinde iade ve sınırdışı etmeyi yasaklamaktadır.⁹²

AİHM'nin içtihatlarından çıkan sonuca göre, iadesi istenen kişinin talep edilen ülkede ölüm cezasına maruz kalacağına ilişkin somut bir tehlikenin bulunması ve talep eden devletin ölüm cezasına hükmedilmeyeceği konusunda

⁹¹ AİHM, *Case of Kaboulov v. Ukraine* (*Application no. 41015/04*): “99. The Court observes that, in the context of extradition and positive obligations under Article 2 of the Convention, in complying with their obligations in the area of international legal cooperation in criminal matters, the Contracting States must have regard to the requirements enshrined in that provision of the Convention. Thus, in circumstances where there are substantial grounds to believe that the person in question, if extradited, would face a real risk of being liable to capital punishment in the receiving country, Article 2 implies an obligation not to extradite the individual (see, among many other authorities, *S.R. v. Sweden* (dec.), no. 62806/00, 23 April 2002; *Ismaili v. Germany* (dec.), no. 58128/00, 15 March 2001; and *Bahaddar v. the Netherlands*, judgment of 19 February 1998, *Reports* 1998-I, opinion of the Commission, p. 270-71, §§ 75-78).”

⁹² *Case of Al-Saadoon and Mufdhi v. The United Kingdom* (*Application no. 61498/08*): “Similarly, Article 2 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 13 prohibit the extradition or deportation of an individual to another State where substantial grounds have been shown for believing that he or she would face a real risk of being subjected to the death penalty there (see *Hakizimana v. Sweden* (dec.), no. 37913/05, 27 March 2008; and, *mutatis mutandis*, *Soering*, cited above, § 111; *S.R. v. Sweden* (dec.), no. 62806/00, 23 April 2002; *Ismaili v. Germany* (dec.), no. 58128/00, 15 March 2001; *Bader and Kanbor*, cited above, § 42; and *Kaboulov v. Ukraine*, no. 41015/04, § 99, 19 November 2009).”

güvence vermemiş olması halinde AİHS'ye taraf olan bir devletin iade etmeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

SİDAS dışında Türkiye'nin taraf olduğu adli işbirliği ve iade sözleşmelerinde ölüm cezasına mahkumiyet veya ölüm cezasının infazı tehlikesi halinde iadeyi reddetme veya güvence verilmesini istemeyi öngören bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak uygulamada AİHM içtihatları da göz önünde bulundurularak iade talebinde bulunan devletten ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin güvence istenmektedir.⁹³ **UAİK md. 11/3 ile kabul edilen güvence sistemi ölüm cezasına hükmedilmeyeceğine değil, sadece ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin sınırlı bir koruma sağlamaktadır.** Bu düzenleme, AİHM'nin yukarıda zikrettiğimiz içtihatlarını karşılama bakımından yetersiz olmakla birlikte uygulamada tereddütleri gidermek ve talep eden devletten güvence istenmesine ilişkin yasal dayanak oluşturmak bakımından olumlu bir gelişmedir.

Yukarıda AİHS md. 3 ile bağlantılı olarak belirtildiği üzere iadesi istenen kişinin insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya mahkum edilecek olması da iade engeli teşkil etmektedir.⁹⁴ **UAİK md. 11/3** uyarınca, ölüm cezasında olduğu gibi, kişinin iade edilmesi halinde insan onuru ile bağdaşmayan cezanın infaz edilmeyeceğine ilişkin talep eden devletin yeterli teminat vermesi halinde iade talebi

⁹³ Bu konuda bkz. AİHM, Mamatkulov ve Askarov/Türkiye Kararı, Nr. 99. Ayrıca bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, Uluslararası Ceza Hukuku, s. 205-206.

⁹⁴ Türkiye'nin taraf olduğu iade sözleşmelerinde sadece hapis cezasını gerektiren suçlarda iade kabul edildiği için suç karşılığı talep eden devlette sürgün, bedeni ceza veya benzeri cezalar öngörüliyorsa iade talebi kabul edilmeyecektir. Ancak suç karşılığı talep eden devlette hükmedilecek ceza insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza olmamakla birlikte hapis cezasına ek olarak hükmedilebilecek ek ceza veya cezanın infaz şekli insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza veya muamele niteliği taşıyabilir.

kabul edilebilecektir. Bu düzenleme sonucu, insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya hükmedilebilecek olması tek başına iadeye engel teşkil etmeyecektir.

İnsan onuruna aykırı cezanın iade engeli olarak kabulüne ilişkin düzenlemelere yabancı kanunlarda da yer verilmektedir. Örneğin Avusturya Kanunu § 20/3'te, AİHS'nin 3. maddesine aykırı bir cezaya mahkumiyet veya böyle bir cezanın infazı iade engeli olarak kabul edilerek, bu konuda Sözleşme hükmü ve AİHM kararları referans kabul edilmiştir. Doktrinde, ağır bedeni cezaların bu kapsamda olduğu kabul edilmektedir.⁹⁵

Hangi cezaların insan onuru ile bağdaşmayan ceza olarak kabul edileceği tartışmalara neden olacak niteliktedir. AİHM, Türk infaz hukuku sisteminde de bulunan serbest kalma ümidi olmadan müebbet hapis cezasının infazının hükümlünün ölümüne kadar devam etmesini Sözleşmenin 3. maddesinin ihlali olarak kabul etmektedir. AİHM'nin yerleşik içtihadına göre müebbet hapis cezasının yeniden incelenmesi için herhangi bir mekanizma ya da ihtimalin bulunmaması halinde, sonraki aşamalara bakılmaksızın, müebbet hapis cezasına hükmedildiği anda Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlali söz konusu olacaktır.⁹⁶ Mahkemeye göre, müebbet hapis cezası ile cezalandırılan bir mahkumun, hükmedilen cezanın bir gün gözden geçirilerek serbest bırakılacağı ümidi olmadan, ölüncüye kadar hürriyetinden mahrum bırakılması, Sözleşmenin 3. maddesine aykırıdır. Sözleşmeye taraf devletler, müebbet hapis cezasıyla ilgili olarak, hukuken ve fiilen hükümlüye "serbest kalma ümidi sunmalı" ve bu amaçla, "infazın herhangi bir aşamasında cezanın yeniden gözden geçirilmesine" imkan veren bir sistem oluşturmalıdır.⁹⁷ Mahkeme bu konudaki içtihadını 18.03.2014 tarihli Öcalan/Türkiye (no. 2) kararında da devam

⁹⁵ Barbara Göth-Flemmich, in: Frank Höpfel/Eckart Ratz, Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch, 2. Bası, 90. Lieferung, Viyana 2013, ARHG § 20 Nr. 3; Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 158.

⁹⁶ Bu konuda bkz. Mehmet Öncü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları", Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2014 (115), s. 13-36.

⁹⁷ Öncü, s. 22.

ettirerek, Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun (CGTİHK) hükümleri⁹⁸ uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının koşullu salıverme hükümlerinden yararlanmadan hükümlünün ölümüne kadar devam etmesini Sözleşmenin 3. maddesine aykırı bulmuştur.⁹⁹

AIHM ölünceye kadar devam edecek müebbet hapis cezasına ilişkin içtihadını 04.09.2014 tarihli **Trabelsi/Belçika** kararında iade talebinde bulunan devletteki cezalar açısından da inceleyerek, **talep eden devletin hukuk sisteminin umut hakkı tanıyıp tanımadığının araştırılmasını, eğer böyle bir hakkın bulunmaması halinde bu devlete bir kimsenin iadesinin Sözleşmenin 3. maddesini ihlal edeceğine karar vermiştir.** Belçika'dan ABD'ye iadenin söz konusu olduğu bu kararda Mahkeme, ABD hukuk sisteminin, başvuranın iadesine esas oluşturan filler açısından öngördüğü müebbet hapis cezasının “indirimli olarak nitelendirilemeyeceğini”, diğer bir ifade ile hükümlünün koşullu salıverilme hakkının bulunmadığını tespit ettikten sonra, Belçika Hükümetinin başvuranı iade ederek, onu Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muamele riski ile karşı karşıya bıraktığına ve böylece Sözleşmenin 3. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.¹⁰⁰

Federal Alman Anayasa Mahkemesi de Türkiye'nin Almanya'dan yapmış olduğu bir iade talebiyle ilgili olarak 16.01.2010 tarihli kararında, **iadeye esas teşkil eden suç nedeniyle sanığın Türkiye'de ağırlaştırılmış müebbet hapsi cezasına**

⁹⁸ CGTİHK md. 107/16, geçici md. 2 ve Terörle Mücadele Kanunu md. 17/4 hükümleri kapsamına giren ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanmaması kabul edilmiştir.

⁹⁹ Kararın değerlendirilmesi hakkında bkz. **Öncü**, s. 27 vd. Konuyla ilgili AIHM'nin 20.05.2014 tarihli László Magyar/Macaristan ve 15.09.2015 tarihli Kaytan/Türkiye kararları hakkında özet bilgi için bkz. http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Life_sentences_TUR.pdf.

¹⁰⁰ **Öncü**, s. 27.

mahkum olabilecek ve bu cezanın da koşullu salıverme hükümlerinden yararlanmadan infaz edilecek olmasının Alman Anayasasına aykırı olduğuna karar vermiştir.¹⁰¹

Talep eden devletçe ölüm cezasının veya insan onuruna aykırı cezanın infaz edilmeyeceğine ilişkin teminat istenmesine ve verilen teminatın yeterli olup olmadığına öncelikle Merkezi Makam karar verecektir. Ancak UAİK md.18/1'de, ağır ceza mahkemesinin iade şartlarını inceleyerek karar vereceği belirtildiği ve md. 11/1-d ve md.11/3'te ölüm cezası ve insan onuruna aykırı cezanın infazı tehlikesi halinde yeterli güvence olmadan iadenin kabul edilmeyeceği belirtildiği için, teminat konusunu inceleyip karar vermek aynı zamanda ağır ceza mahkemesinin de görevine girmektedir.

8. İnsani nedenlerle iadenin reddi

İadenin bütün koşullarının bulunmasına rağmen somut olaydaki özel bazı durumlar iadenin orantısız bir şekilde ağır ve insani olmayan bir işlem olarak görülmesine neden olabilir. Bu durumları göz önünde bulunduran kanun koyucu insani nedenlerle iadenin reddi imkanı getirmiştir. UAİK md. 11/4'e göre, "iadesi talep edilen kişinin, talep tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olması, uzun zamandan beri Türkiye'de bulunuyor olması veya evli bulunması gibi kişisel hâlleri nedeniyle, iadenin kişinin kendisini veya ailesini, fiilin ağırlığı ile orantısız şekilde mağdur edecek olması durumunda iade talebi kabul edilmeyebilir."

Öncelikle iade talebinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde uygulama alanı bulacak olan bu düzenleme, mutlak bir red nedeni olarak değil, iade talebinin kabulü

¹⁰¹ Federal Alman Anayasa Mahkemesi 16.01.2010 tarih ve 2BvR2299/09 sayılı kararı: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2010/01/rk201001u6_2bvr229909.html (erişim tarihi: 12.08.2017)

konusunda yetkili merciin (Merkezi Makamın) somut olayın koşullarını dikkate alarak talebi red etme yetkisi verdiği şeklinde anlamak gerekir.

Bir yönüyle AİHS md. 8'de yer alan aile hayatının korunması hakkını da dikkate alan bu iade engeli¹⁰² iade sözleşmelerinde açıkça yer almamakla birlikte, bu engele doğrudan veya dolaylı olarak yabancı kanunlarda yer verildiği görülmektedir.¹⁰³ Örneğin, Avusturya Kanunu § 22'ye göre, iadesi istenen kişinin henüz genç yaşta (çocuk yaşında) olması, uzun süredir Avusturya'da oturuyor olması veya diğer önemli bir kişisel durumu nedeniyle iadeye esas teşkil eden suçun ağırlığı ile karşılaştırılınca hakkındaki iade işleminin açıkça orantısız bir şekilde ağır olacağı anlaşılan hallerde iade talebi kabul edilmeyecektir. UAİK md. 11/4 hükmünün Avusturya Kanundaki söz konusu hükümden esinlenerek düzenlendiği görülmektedir.

Md. 14/4'de dikkat edilmesi gereken husus, iadesi istenen kişinin iade edilmesi halinde kişisel durumu açısından karşılaşılabileceği olağan dışı mağduriyetler ile iadeye esas teşkil eden suçun cezasının ağırlığı arasında bir karşılaştırma yapıp, kişinin iadesinin işlenen suçun cezasına göre daha ağır mağduriyetlere neden olarsa ancak iadenin reddi yoluna gidilebilmesidir. Bu yönüyle hüküm, bir

¹⁰² Vatandaş ile evli olmanın AİHS md. 8 hükmü açısından iadeye engel teşkil edip etmeyeceği konusunda bkz. Tezcan/Erdem/Önok, s. 222-224.

¹⁰³ İsviçre Kanunu md. 37/1'de, iadeye esas teşkil eden suçun İsviçre'de kovuşturulması veya mahkumiyet hükmünün infazının İsviçre'ye devri mümkünse ve bu durum iadesi istenen kişinin tekrar topluma uyumu açısından uygun olacak ise iade talebi reddedilebilir" hükmü ile de dolaylı olarak kişisel ve ailevi durumların iade talebinin kabul edilebilirliğinde dikkate alınmasına imkan tanınmaktadır.

oranlılık ilkesini içermektedir. Yani failin özel durumları ile iadeye esas teşkil eden suçun ağırlığı arasında bir tartım yapılacaktır.¹⁰⁴

İade nedeniyle uğranılabilecek kişisel mağduriyetlere Kanunda örnek olarak, kişinin talep tarihinde henüz 18 yaşını doldurmamış olması, uzun süredir Türkiye’de oturuyor olması veya Türkiye’de evli olması gibi durumlar örnek olarak belirtmiş, bunlara benzer durumların da iadenin reddi nedeni olabileceğini belirlemek üzere “gibi kişisel haller” ifadesi kullanmıştır.

Uygulamada söz konusu nedenlerin nadiren bir iade talebinin reddine yol açabileceğini belirtmek gerekir. Çünkü iadesi istenen kişinin 18 yaşını tamamlamış olması tek başına bu hükmün uygulanması sonucunu doğurmayacaktır; ayrıca kişinin ailesi ile birlikte uzun süredir Türkiye’de yaşıyor ve Türk toplumuna uyum sağlamış olması, iade edilmesi halinde ailesi ve sosyal çevresi ile bağlarının kopacak olması, buna karşın iadeye esas teşkil eden suçun cezasının iade halinde kişinin uğrayacağı kişisel mağduriyetlere kıyasla hafif olması da göz önünde bulundurulacaktır. İadesi istenen kişinin uzun zamandan beri Türkiye’de bulunuyor olması veya eşinin Türk vatandaşı olması halinde kişinin iadesi halinde aile fertlerinin talep eden devlete gidebilme imkânı olup olmadığının da dikkate alınması gerekecektir.

¹⁰⁴ Schwaighofer, s. 90; Göth-Flemmich, ARHG § 22, Nr. 1 vd. Innsbruck Eyalet Yüksek Mahkemesinin 7.4.2010 tarih ve Bs78/10 sayılı kararına esas teşkil eden olayda, Türkiye’nin iadesi talep ettiği kişi 7 yıla yakın bir süredir kesintisiz olarak Avusturya’da ikamet etmektedir. İadesi isten kişi 2009 yılına kadar temizlik işlerinde çalışmış ve bu tarihten itibaren işsizlik parası almaktadır. Sosyal olarak Avusturya’ya tamamen uyum sağlamış, evli, 2 ve 6 yaşlarında iki kızı bulunmaktadır. Mahkemeye göre, 10 yıl önce işlemiş olduğu bir suç nedeniyle mahkumiyetten dolayı Türkiye’de 1 yıl 7 gün infazı gereken hapis cezasının infazıyla amaçlanan kamu yararı karşısında failin somut olayda belirtilen kişisel ve ailevi durumu daha ağır basmaktadır. Diğer taraftan mahkumiyete esas teşkil eden suç, ölüm ve yaralama ile sonuçlanan alkollü olarak trafik kazasına neden olmak suçudur ve failin işlediği suç bakımından dikkate çeken bir suç enerjisini göstermemektedir (aktaran Göth- Flemmich, ARHG § 22, Nr. 6).

9. Vatandaşın iadesi yasağı

a) Vatandaşın iadesi yasağı ve yasağa yönelik eleştiriler

TCK mülga md. 18'de olduğu gibi UAİK md. 11/1-a ile de vatandaşın suç nedeniyle iadesi yasaklanmıştır. Bu yasak Anayasa md. 38/son hükmüne dayandığı için kanunda farklı bir düzenleme yapılması mümkün değildir. Ancak uzun bir tarihi geçmişi olan vatandaşın iadesi yasağının dayandığı gerekçelerin günümüzde aynen geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Yasağın gerekçesi olarak ileri sürülen devletin vatandaşını koruma yükümlülüğü, yabancı hukuk ve yabancı yargıya karşı güvensizlik gibi hususların, hukuk devleti ve insan haklarının güvence altında olduğu ülkelere karşı geçerliliğini devam ettirdiğini ileri sürmek pek mümkün görünmemektedir.¹⁰⁵

Diğer taraftan iade edilmeyen Türk vatandaşının, suçun işlendiği devlet kanunlarına göre Türkiye'de daha ağır cezalandırılması söz konusu olabileceği için iade yasağı ile vatandaşın korunması söz konusu olmayabilecektir. Çünkü Türk vatandaşlarının yurt dışında işlediği suçların Türkiye'de yargılanmasında TCK md. 19 uyarınca suçun işlendiği yabancı devlet kanununun sınırlı hallerde göz önünde bulundurulması kabul edildiği ve göz önünde bulundurulacak hallerde de sadece yabancı kanunundaki soyut cezanın üst sınırı dikkate alınacağı için, vatandaşın iade edilmeyip Türkiye'de cezalandırılması somut olayın özelliğine göre

¹⁰⁵ Vatandaşın iadesi yasağına karşı ileri sürülen görüşler için bkz. Tezcan/Erdem/Önok, s. 219-220; Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Bası, Ankara 2012, s. 108-109; Ahmet Ulutaş, "Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", Ankara Barosu Dergisi 2011/4, s. 188-189.

vatandaş aleyhine bir sonuç doğurabilecektir.¹⁰⁶ Diğer taraftan vatandaşın iade edilmeyip Türkiye’de yargılanması kişisel ve ailevi bakımdan da mağduriyetine neden olabilir. Örneğin, Almanya’da doğup büyümüş, ailesi de Almanya’da yaşayan ve hatta Türk vatandaşlığı yanında Alman vatandaşlığına da sahip olan bir Türkün Almanya’da işlediği bir suç nedeniyle iade edilmeyip Türkiye’de yargılanması onun korunmasına değil, mağduriyetine neden olabilecektir.¹⁰⁷

Yabancı kanunlarda da vatandaşın iadesi yasağının sınırlandırılması yoluna gidildiği görülmektedir. Örneğin; **İsviçre hukukunda, vatandaşın rıza göstermesi halinde iadesi kabul edilmektedir.** Yine, Hollanda hukuku, talep eden devletin sanığı yargıladıktan sonra verilen ceza mahkumiyetinin infazı için tekrar Hollanda’ya teslim etmeyi garanti etmesi koşuluyla vatandaşın iadesine izin vermektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ TCK md. 19 uyarınca yabancı kanunun göz önünde bulundurulması yöntemi hakkında bkz. Harun Mert, Yurt Dışında İşlenen Suçlardan Dolayı Türkiye’de Yapılan Yargılamalarda Yabancı Ceza Kanununun Göz Önünde Bulundurulması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2015, s. 127 vd.

¹⁰⁷ İşte tam da bu nedenle 6706 sayılı Kanun vatandaşın mağduriyetini önlemek için yabancı bir ülkelye güçlü sosyal bağları olan bir Türk vatandaşının, talebi üzerine mahkum olduğu cezasının infazı amacıyla Türkiye’den bu devlete nakline izin vermektedir. Md. 32’e göre, Türk mahkemeleri tarafından hakkında mahkûmiyet kararı verilen ve ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü bir Türk vatandaşı, talepte bulunması halinde “güçlü sosyal bağlarının bulunduğu” bir başka devlete nakledilebilmektedir. Suçun, nakledilecek yabancı ülkede işlenmiş olması gerekmemektedir. Ancak “naklin, hükümlünün sosyal rehabilitasyonuna katkı sağlamayacağı, ceza adaletinin amaçlarına hizmet etmeyeceğinin veya Türkiye’nin millî güvenliği ile temel çıkarlarına uygun düşmeyeceğinin anlaşılması hâlinde”, nakil talebi Merkezi Makam tarafından kabul edilmeyecektir. Kanunun bu düzenlemesi hukuk politikası bakımından yerinde olmakla birlikte, hukuk sistemimiz içinde bir çelişkiye de neden olmaktadır. Çünkü, bir Türk vatandaşının yabancı ülkede işlendiği bir suçun o ülkede yargılanmasına izin verilmezken, Türkiye’de işlediği bir suçun cezasının yabancı ülkede infazına izin verilmektedir. Ayrıca kanundaki bu düzenlemenin Anayasa md. 38/son’daki “vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez” hükmüne uygunluğu da tartışma götürür. Çünkü hükümlünün iadesinde olduğu gibi hükümlünün naklinde de esas itibarıyla vatandaşın işlemiş olduğu bir suçun cezasının infazı amacıyla yabancı ülkeye teslimi söz konusudur.

¹⁰⁸ Turhan, Alman Suçluların İadesi, s. 76.

İade sözleşmelerinde de vatandaşın iadesi yasağına sınırlamalar getirildiği görülmektedir. SİDAS md. 6, vatandaşın iadesini yasaklamamakta, bu konuda taraf devletlere vatandaşın iade etmeme yetkisi vermektedir. Diğer taraftan 2002 tarihinde yürürlüğe konan Avrupa Tutuklama Müzekkeresi Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında vatandaşın iadesi yasağını kaldırılarak, Birliğe üye ülkelere vatandaşların iadesi yükümlülüğü getirmiştir.¹⁰⁹ Bu yükümlülük doğrultusunda Almanya'da Anayasanın 16. maddesinin 2. fıkrası değiştirilerek, hukuk devleti ilkelerinin güvence altında olması şartıyla Alman vatandaşlarının Avrupa Birliğine üye ülkelere iadesi kabul edilmiştir.¹¹⁰

Bu gelişmeler ve yukarıda belirtilen gerekçeler dikkate alınarak hukuk sistemimizde vatandaşın açık rızası üzerine yabancı bir ülkeye iadesine izin veren bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

b) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın getirdiği yükümlülükler sorunu

TCK mülga md. 18/2'deki "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş suç sebebiyle yabancı bir

¹⁰⁹ Ancak Birliğe üye devletler vatandaşın iadesini hükmedilen cezanın ülkesinde infazı koşuluna bağlayabilirler (Avrupa Tutuklama Emri md. 4/6, md. 5/3). Avrupa Tutuklama Müzekkeresi hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Gündoğdu, Avrupa Birliği İnsan Hakları Rejimi Işığında Avrupa Tutuklama Müzekkeresi, Ankara 2018, s. 61 vd.; Hackner, in: Schmoburg/Lagodny/Gless/Hackner, 5. Bası, s. 1174 vd.

¹¹⁰ Alman vatandaşlarının Avrupa Birliğine üye ülkelere iadesi Alman Kanunu § 80'de detaylı olarak düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lagodny, in: Schmoburg/Lagodny/Gless/Hackner, 5. Bası, IRG § 80 Nr. 1 vd.

ülkeye verilemez” hükmünün, Türkiye’nin Uluslararası Ceza Divanı’na¹¹¹ değil, Divanın kuruluş statüsü olan Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsüne taraf olabileceği, bu nedenle hükmün ifade şeklinin yerinde olmadığına ilişkin eleştirilerin,¹¹² AY md. 38’deki kesin ifade nedeniyle UAİK md. 11/1-a düzenlemesinde dikkate alınmadığı görülmektedir.

2004 yılında AY md. 38/son’da yapılan değişiklik, Türkiye’nin UCM Statüsünü onaylamasına hazırlık amacıyla taşımaktaydı. Çünkü UCM Statüsüne göre, Statüyü onaylayarak Mahkemenin yargı yetkisini tanıyan devletler gerektiğinde kendi vatandaşlarını da Mahkemeye teslim etmekle yükümlüdür.

Yukarıda açıklandığı üzere 6706 sayılı Kanun sadece yabancı devletlerle olan adli işbirliği ilişkisini (md. 1/2, md. 2/1-c) ve iade açısından da sadece yabancı bir devlete iadeyi düzenlediği (md. 10/1) için UCM’ye teslim bu kanun kapsamında değildir. Bu nedenle vatandaşın UCM’ye iadesine ilişkin md. 11/1 hükmü kanunun diğer hükümleri ile uyumlu değildir. Diğer taraftan iade kavramı devletlerarası işbirliğinde kullanılan bir terim olup, UCM ile işbirliği kapsamında iade yerine teslim kavramı kullanılmaktadır.¹¹³ Çünkü UCM’nin yargı yetkisine giren suçlardan dolayı

¹¹¹ Doktrinde yerleşik ifade olan “Uluslararası Ceza Mahkemesi” terimi yerine Anayasada “Uluslararası Ceza Divanı” terimi kullanılmıştır.

¹¹² Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, 2016, s.188; Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü, s. 198.

¹¹³ UCM Statüsünde iadesi için kullanılan “*extradition*” (*Auslieferung*) terimi yerine, “*surrender*” (*Überstellung*), yani teslim terimini kullanılarak, Statüde kastedilenin geleneksel anlamdaki iadeden farklı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle Statü’nün 102. maddesinde teslim ve iadenin tanımlarına yer verilmiştir. Bu madde de, “*surrender*” terimi, bir kimsenin bir devlet tarafından Mahkeme’ye teslim edilmesi (“*the delivering up a person by a State to the Court*”) olarak tanımlanırken, “*extradition*” ise, bir kimsenin bir devlet tarafından başka bir devlete bir sözleşmede veya iç hukukta öngörülen teslimi (“*the delivering up a person by one State to another as provided treaty, convention or national legislation*”) olarak tanımlanarak ikisi arasında fark bulunduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle UCM’ye “iade” yerine “teslim” kavramının kullanılması yerinde olacaktır.

Mahkemeye teslim, Mahkemenin kuruluş statüsünde düzenlenmiş olup, devletlere iadeden farklı kurallara tabidir.¹⁴

Türkiye'nin UCM Statüsünü onaylamaya karar vermesi halinde vatandaşını Mahkemeye teslimi de dahil olmak üzere adli işbirliğine ilişkin diğer konuların çıkarılacak özel bir kanunla düzenlenmesi yerinde olacaktır.¹⁵ Çünkü Türkiye'nin UCM ile işbirliğinin kapsamı sadece vatandaşın teslimi konusuyla sınırlı değildir. AY md. 38/son uyarınca Türk vatandaşının UCM'ye teslimi UCM Statüsünün Türkiye tarafından onaylanması halinde mümkün olacaktır. Ancak UCM Statüsü Türkiye tarafından onaylanmamış olsa bile Türkiye'nin UCM ile işbirliği yapma ve bu kapsamda da vatandaşını Mahkemeye iade etme yükümlülüğü ile karşı karşıya gelebileceğini gözden uzak tutmamak gerekir.¹⁶

¹⁴ Zafer, s. 619.

¹⁵ Nitekim Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 827 (1993) sayılı Kararı ile kurulan Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinin yetkisine giren suçlarla ilgili olarak Türkiye ile bu Mahkeme arasındaki işbirliğini düzenlemek için 26.06.2003 tarih ve 4912 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Kanun için bkz. RG: 01.07.2003 – 25255. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile adil işbirliği yükümlülüğü konusunda bkz. Faruk Turhan, "Eski Yugoslavya Topraklarında İnsanlık Aleyhine İşlenen Suçların Yargılanmasına İlişkin BM Milletlerarası Ceza Mahkemesi", Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2000.

¹⁶ Çünkü UCM Statüsü md. 13-b uyarınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, işlenen suçların BM Sözleşmesi'nin VII. Bölümüne göre Dünya barışını ihlal edici veya tehdit edici nitelikte ve Statü kapsamında bir suç olduğuna karar vererek, bu suçların kovuşturulmasını UCM savcısından isteyebilir. Bu durumda Statüyü onaylamamış devletlerin de Mahkeme ile işbirliği yükümlülüğü bulunmaktadır. UCM'nin yargı yetkisi konusunda bkz. Faruk Turhan, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi", in: Feridun Yenisey, *Uluslararası Ceza Davası*, İstanbul 2007, s. 125 vd.

c) Türk vatandaşlığı konusunun iade sürecinin her aşamasında re'sen dikkate alınması gereği

Anayasa md. 38/son hükmü vatandaş açısından iade edilmeme konusunda temel bir hakkı güvence altına aldığı için, iadesi istenen kişinin vatandaşlığı ağır ceza mahkemesi tarafından kendi sorumluluğu dahilinde incelenmesi gerekir. Yine iade konusunda yetkili olan Merkezi Makamın da vatandaşlık konusu ileri sürülmemiş olsa bile iadesi istenen kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı re'sen inceleme konusu yapması gerekir.

Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu¹¹⁷ md. 28 uyarınca doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam edecekleri belirtilmişse de, bu kişiler AY md. 38/son anlamında Türk vatandaşı olmadıkları için iade yasağı kapsamında değildirler.¹¹⁸

d) İade açısından hangi aşamadaki vatandaşlığın dikkate alınacağı sorunu

Vatandaşın iadesi yasağı açısından hangi andaki vatandaşlığın esas alınacağına ilişkin 6706 sayılı Kanunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. SİDAS md. 6/1-c'ye göre, vatandaşlığın belirlenmesi açısından karar tarihindeki vatandaşlık esas alınacaktır. Ancak iadeye karar verildikten sonra ve kişi henüz teslim edilmeden önce vatandaşlığın kazanılması halinde de talep edilen devlet iadeyi red edebilecektir.

Doktrinde iade sözleşmelerinde aksine hüküm bulunmayan hallerde TCK md. 6/1-a hükmü uyarınca fiilin işlendiği sıradaki vatandaşlığın iade bakımından da dikkate alınması gerektiği ve fiilin işlendiği tarihten sonra kazanılan Türk

¹¹⁷ 29.5.2009 tarih ve 5901 sayılı Kanun.

¹¹⁸ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Uluş, Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü, s. 201 vd.

vatandaşlığının iadeye engel teşkil etmeyeceği ileri sürülmüştür.¹¹⁹ 6706 sayılı Kanunla TCK md. 19 ilga edilerek iade konusu TCK'dan çıkarıldığı için TCK md. 6/1-a düzenlemesinin 6706 sayılı Kanun açısından geçerliliği tartışmaya açıktır. Kanaatimce esas itibarıyla yurt dışında işlenen suçların Türkiye'de yargılanması açısından uygulanma alanı bulacak olan TCK md. 6/1-a'daki vatandaşlığa ilişkin belirlemenin iade açısından uygulama imkanı bulunmamaktadır. Çünkü iade yasağı Türk vatandaşı açısından temel hak olarak düzenlendiği için suçun işlendiği tarihteki vatandaşlığın değil, karar anındaki vatandaşlığın esas alınması gerekir.¹²⁰ Hatta iadesine karar verildikten sonra teslim anına kadar kazanılan vatandaşlığın da iadeye engel teşkil edeceğini belirtmek gerekir.¹²¹ Ağır ceza mahkemesince hakkındaki iade

¹¹⁹ Özgenç, 13. Bası, s. 1036; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 402.

¹²⁰ Vatandaşın iadesi yasağını kabul eden Avusturya hukukunda bu yasağın teslim anına kadar dikkate alınması gerektiği ve ceza kanundaki suçun işlendiği zamanki vatandaşlığa ilişkin hükmün iade açısından uygulanmayacağı kabul edilmektedir; Schwaighofer, s. 87-88; Göth-Flemmich, ARHG § 13, Nr. 3. Anayasasında vatandaşın iadesi yasağına yer veren Alman hukukunda da teslim anına kadar kazanılan vatandaşlığın iadeye engel teşkil edeceği kabul edilmektedir; bkz. Vogel/Burchard, IRG-Kommentar, § 2 Nr. 39.

¹²¹ Türk doktrininde de çoğunluk görüşü iadenin gerçekleştiği tarihteki vatandaşlığın esas alınması gerektiği yönündedir; Tezcan/Erdem/Önok'a göre (s. 221), "geri vermenin gerçekleştiği tarihte söz konusu olan vatandaşlığın esas alınmasında aynasal bir zorunluluk bulunmamaktadır." Öztürk/Erdem (s. 110), iadenin gerçekleştiği tarihteki vatandaşlığın esas alınması gerektiği görüşündedir. Hakan Hakeri'ye göre (Ceza Hukuku Genel Hükümler, 21. Bası, Ankara 2017, s. 107), fiilin işlendiği sıradaki vatandaşlık değil, "geri verme anındaki vatandaşlık esas alınacaktır". Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut'a göre (Türk Ceza Hukukuna Giriş, 10. Bası, İstanbul 2017, s. 187), "vatandaşlığın belirlenmesinde, esas alınacak an, karar anı olmalıdır. Bu açıdan Türk Ceza Yasası'nda fiilin işlendiği anın esas alınması yerinde değildir." Zafer'e göre (Hamide Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler, TCK m.1-75, 4. Bası, İstanbul 2015, s. 621), fiilin işlendiği sıradaki vatandaşlık dikkate alınacaktır; ancak SİDAS kapsamındaki iade taleplerinde ise bu sözleşmenin hükümleri esas alınmalıdır. SİDAS md. 6/1-c) hükmü ile TCK md. 6/1-a) hükmü arasında çelişki ortaya çıkabileceği yönündeki görüş için bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 62.

talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilen bir yabancıнын teslim tarihine kadar geçen sürede Türk vatandaşlığını kazanması halinde bu husus iade yargılamasının yenilenmesi nedeni oluşturabilecektir. Ancak iadesi talep edilen bir yabancıya Türk vatandaşlığının verilerek iadesinin engellenmesi uluslararası hukuktaki iyi niyet kurallarıyla bağdaşmayacağı gibi talep eden devlet ile olan ilişkiye de ağır zararlar verebileceğini gözden uzak tutmamak gerekir.

10. İadeye esas teşkil eden suçun siyasi suç veya siyasi suçla bağlantılı suç olmaması

İade hukukunun yerleşmiş ilkelerinden olan siyasi suçlarda iade yasağına 6706 sayılı Kanun ile “siyasi suçla bağlantılı” suçlar da dahil edilerek yasağın kapsamı genişletilmiştir (md. 11/1-c-1).¹²² Kanunda siyasi suçun tanımı yapılmamakla birlikte md. 11/2’de iade yasağının kapsamını sınırlandıran bir düzenleme yapılmıştır.¹²³ TCK mülga md. 18’de yer almayan bu yeni düzenlemeye göre, “iade talebin dayanağını teşkil eden fiilin bütün unsurları, özellikle işleniş şekli, suçun işlenmesinde kullanılan araçların veya ortaya çıkan sonuçların ağırlığı dikkate alınarak fiil siyasi suç olarak kabul edilmeyebilir. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar, siyasi suç olarak kabul edilemez.” Doktrinde nisbi siyasi suç olarak adlandırılan ve siyasi amaç veya saikle işlenmiş adi suçlarda iade yasağının kapsamını daraltma amacı güden bu düzenlemenin iade konusunda karar verecek olan mahkemenin değerlendirmesini

¹²² TCK mülga md. 18’de sadece siyasi suçlarda iadenin kabul edilmeyeceğinden söz edilirken, 765 sayılı TCK md. 9’da siyasi suçlar veya siyasi suçlarla bağlantılı suçlardan dolayı iadenin kabul edilmeyeceği belirtilmişti. UAİK md. 11/1-c-1) düzenlemesi 765 sayılı Kanunun düzenlemesi ile paralellik teşkil etmektedir.

¹²³ Siyasi suçlarda iade yasağının kapsamı ile ilgili Türk hukukundaki görüşler ve tartışmalar için bkz. Köksal Bayraktar, Siyasal Suç, İstanbul 1982; Özgenc, 13. Bası, s. 1016 vd.; Artuk/Gökçen, s. 1060 vd.; Yenisey, s. 110 vd.; Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2016, s. 161 vd.; Zafer, s. 622 vd.

dayandırabileceği bir kriter ortaya koyması açısından yararlı olduğu söylenebilir.¹²⁴ Benzer düzenlemelere bazı yabancı ülke kanunlarında da yer verildiği görülmektedir.¹²⁵ Örneğin, **Avusturya Kanunu** §14/1'de siyasi suçlardan dolayı iade talebi kabul edilmeyecektir, denildikten sonra §14/2'de, temelinde siyasi saik veya amaçlar bulunan diğer suçlardan dolayı da iade talebinin kabul edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Ancak siyasi bir amaç veya saikle işlenen suçlarda, somut olaydaki bütün durumlar, özellikle fiilin işleniş şekli, fiilin işlenmesinde kullanılan veya kullanılma tehdidine bulunulan araçlar veya fiilin işlenmesi ile ortaya çıkan veya amaçlanan sonuçlar dikkate alındığında, fiilin adi suç (kriminal) özelliği siyasi özelliğine baskın gelen hallerde, fiil siyasi suç olarak kabul edilmeyecektir. Avusturya Kanununun bu düzenlemesine göre, mutlak siyasi suçlarda iade talebi kabul edilmeyecektir. Buna karşın **siyasi bir saik veya amaçla işlenen adi suçlarda ise siyasi amaç veya saik ile suçun adi suç karakteri arasında bir karşılaştırma yapılarak, siyasi özelliğin ağır bastığı hallerde de iade talebi kabul edilmeyecektir.**¹²⁶

¹²⁴ Tezcan/Erdem/Önok'a göre (4. Bası, s. 202) ise bu düzenleme siyasi suç kavramını belirsiz hale getirmiştir.

¹²⁵ Alman Kanunu § 6/1; Avusturya Kanunu § 14 Nr. 2. İsviçre Kanunu md. 3/2: Siyasi nitelik (özellik, karakter) itirazı şu hallerde kesinlikle dikkate alınmayacaktır:

- a) Soykırım suçunda
- b) İnsanlığa karşı işlenmiş bir suçta
- c) Bir savaş suçunda veya
- d) Failin, cebir, tehdit veya şantaj ile, özellikle uçak kaçırma, toplu yok imha maddelerinin kullanılması, bir felaketin tetiklenmesi veya rehin alma yoluyla, insanların vücut bütünlüğü veya hayatını tehlikeye düşürmüş olması veya tehlike ile karşı karşıya bırakması nedeniyle, fiilin özellikle menfur bir görünüm arz etmesi halinde.

¹²⁶ Bu konuda bkz. Göth-Flemmich, ARHG, § 14, Nr. 7 - 9.

UAİK md. 11/2'deki düzenlemenin esas itibariyle Avusturya Kanunu § 14/2 hükmü ile benzerlik taşıdığı görülmekle birlikte, UAİK md. 11/2'de, suçun siyasi özelliği ile adi suç özelliği arasında bir karşılaştırma yapılacağı açıkça belirtilmemiştir. Ancak maddenin ifade şekli karşılaştırma yapamaya engel değildir. Yine Avusturya kanununda siyasi özelliğinin ağır basması halinde suçun siyasi suç olarak kabul edilerek iadenin kabul edilmeyeceği belirtilmişken, UAİK'da ise "fiil siyasi suç olarak kabul edilmeyebilir" denilerek, takdir yetkisine ilişkin bir ifade tarzı kullanılmıştır. UAİK'nın bu ifade tarzı yerinde değildir. Çünkü, söz konusu unsurlar dikkate alındığında fiilin siyasi suç özelliğinin ağır bastığının tespit edilmesi halinde fiili siyasi suç olarak kabul edip etmeme konusunda bir takdir yetkisi söz konusu olamaz. Böyle bir durumda iade konusunda karar verecek mahkemenin talebe esas teşkil eden suçun siyasi suç olduğunu tespit ederek iadenin kabul edilemez olduğuna karar vermesi gerekir. Md. 11/2'de, belirtilen durumların dikkate alınarak suçun siyasi özelliğinin ağır bastığının tespit edilmesi halinde iade talebinin kabul edilmeyeceğine ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmesi isabetli olurdu.

Diğer taraftan bütün adli işbirliği talepleri için geçerli olan UAİK md. 4/1-b'de yabancı devletlerin adlı iş birliği talepleri, "talebe konu fiilin ... siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı bir suç olması hâllerinde reddedilebilir." denilerek, md. 11/1-c-1'deki düzenlemeden farklı bir ifadeye yer verilmiştir. Ancak iade bakımından md 11 fık.1-c-1 ve fık. 2 hükmü, md. 4/1-b'ye göre özel hüküm niteliği taşıdığı için öncelikle uygulanması gerekir.

Uluslararası sözleşmelerde siyasi suç sayılmayacağı kabul edilen soykırım ve insanlığa karşı suçlara md. 11/2'de yer verilmiş olması yerinde ancak eksiktir.¹²⁷ Çünkü

¹²⁷ Bu konuda bkz.: 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme md. 7: Soykırım fiili ve üçüncü maddede belirtilen diğer fiiller, suçluların iadesi bakımından siyasal suçlar

uluslararası sözleşmelerde soykırım ve insanlığa karşı suçlar yanında, savaş suçlarının da siyasi suç sayılmayacağı açıkça kabul edilmektedir. **Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair 1948 tarihli BM Sözleşmesi** soykırım suçunu oluşturan fiillerin suçluların iadesi bakımından siyasi suç olarak kabul edilmeyeceği ve taraf devletlerin bu fiilleri kendi kanunlarına göre cezalandırma veya iade etmekle yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır (md. 7). Türkiye tarafından 2016 yılında onaylanmış olan SİDAS'a Ek 1 Nolu Protokolün 1. maddesinde soykırım ve insanlığa karşı suçlar ile 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde tanımlanan savaş suçlarının SİDAS md. 3 kapsamında siyasi suç sayılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine 1998 tarihli UCM Statüsüne göre, Mahkemenin yargı yetkisine giren soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ile saldırı suçunda taraf devletlerin talep edilen kişiyi Mahkemeye teslim yükümlülüğü bulunmaktadır. Çünkü Statü md. 89/1'e göre Mahkeme, sanığın bulunduğu tahmin edilen devlete bu kişinin yakalanması ve teslimi için talepte bulunabilir. Statü'ye taraf olan devletler, böyle bir talebi, Statü ve ulusal hukukundaki usule uygun olarak yerine getirmekle yükümlü olup suçun siyasi suç olduğu gerekçesi ile talebi reddedemezler. **Uluslararası ceza hukukundaki söz konusu bu gelişmelere paralel olarak UAİK md. 11/2'ye savaş suçlarının da siyasi suç sayılmayacağına ilişkin hüküm konması yerinde olurdu.**

Siyasi suçlarda iade yasağının kapsamı terör suçları bakımından da sınırlandırılmıştır. Avrupa Konseyinin terörizmle mücadeleyle ilişkin sözleşmeleri başta olmak üzere 1970'li yıllardan itibaren terör suçlarının siyasi suç sayılmayıp iadesi gerektiğine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, **1977 tarihli**

olarak kabul edilmez. Sözleşmeci Devletler bu tür olaylarda kendi yasalarına ve yürürlükteki sözleşmelere göre suçluları iade etmeyi üstlenir.

Tedhişçiliğın (Terörizmin) Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 1. maddesinde sayılan suçların taraf devletler arasında suçluların iadesi amacıyla, siyasi suç, siyasi suça bağlantılı suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç olarak nitelendirilemeyeceğı kabul edilmiştir. ¹²⁸ 15.05.2003 tarihli “Terörizmin (Tedhişçiliğın) Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi Tadil Protokolü” ile siyasi suç sayılmayacak suçlar listesine yeni suçlar eklenerek 1977 tarihli Sözleşmenin 1. maddesinin kapsamı oldukça genişletilmiştir.¹²⁹

Siyasi suçlarda iade yasağına getirilen önemli sınırlamalardan bir diğeri de “**Belçika Kuralı**” olarak da adlandırılan devlet başkanı veya aile bireylerinin hayatına yönelik fiillerin siyasi suç sayılmamasıdır. İlk defa 1856 tarihli Belçika Kanununda düzenlendikten sonra neredeyse bütün iade sözleşmelerinde yer alan ilke SİDAS md. 3/3'te, “İşbu Sözleşmenin tatbikatı bakımından, bir Devlet Reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasî bir suç sayılmayacaktır.” denilerek ifade edilmiştir. Yine Türkiye ile ABD arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması md. 3/1-a'ya göre de, devlet başkanı veya hükümet başkanına veya aile üyelerinden birine karşı işlenen suçların siyasi suç sayılmayacaktır.¹³⁰

6706 sayılı Kanunda devlet başkanına yönelik suçlara ilişkin bir istisnaya yer verilmemiştir. UAİK md.11'deki siyasi suçlara ilişkin düzenleme sözleşme hükümleri

¹²⁸ Bu Sözleşmenin hükümleri hakkında bkz. Özgenç, 13. Bası, s. 1023-1024.

¹²⁹ Değişiklik Protokolü Türkiye tarafından onaylanmıştır: RG. 2005/8613.

¹³⁰ Bu nedenle TCK md. 309 uyarınca “Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs” suçunun siyasi suç veya siyasi suça bağlantılı suç olduğu gündeme gelse de bu fiiller kapsamında Cumhurbaşkanının hayatına yönelik fiillere iştirak veya azmettirme bu Sözleşmenin 3. maddesi kapsamında siyasi suç sayılmayacaktır. Ayrıca darbeye teşebbüs kapsamında icra edilen cebirin ağırlığı ve bu kapsamda kişilerin hayat ve sağlığına yönelik kasten öldürme ve yaralama suçları da işlenmiş olduğu için adi suç özelliğinin ağır basması nedeniyle siyasi suç sayılması söz konusu olmamalıdır.

karşısında ikincil nitelikte olup, fiilin siyasi suç sayılmayıp taraf devletin iade ile yükümlü olduğuna ilişkin sözleşme hükümlerinin öncelikle uygulama alanı bulacağını da belirtmek gerekir.

Diğer taraftan TCK mülga md. 18/1-c'de olduğu gibi UAİK md. 11/1-c'de siyasi suç yanında “düşünce suçu” nedeniyle de iadenin kabul edilmeyeceğinden bahsedilmektedir. Ancak iadeye ilişkin sözleşmeler, yabancı kanunlar ve doktrinde siyasi suçlar yanında bir de düşünce suçu kategorisine yer verilmemektedir. Düşünce suçu olarak nitelendirilebilecek suçlar esas itibariyle siyasi suç kapsamında değerlendirilebilecek suçlardır. TCK mülga md. 18/1-c deki düzenlemeye yönelik doktrinde ileri sürülen eleştiriler dikkate alınmayarak aynı kavrama 6706 sayılı Kanunda da yer verilmesi isabetli olmamıştır.¹³¹ Eğer bu yasak ile kişinin siyasi düşünceleri nedeniyle talep eden devlette cezalandırılması tehlikesi kastediliyorsa, yukarıda açıklandığı gibi bu durum iade sözleşmeleri (SİDAS md. 3/2) ve kanunda (UAİK md. 11/1-b; TCK mülga md. 18/3) iade yasağı olarak zaten açıkça düzenlenmiştir.¹³²

11. Sırf askeri suçlarda iade yasağı

İade hukukunun yerleşmiş ilkelerinden olan askeri suçlarda iade yasağına yeni kanunda da yer verilmiştir. Ancak TCK mülga md. 18'den farklı olarak UAİK md. 11/1-c-2'de, fiilin “sırf askeri suç niteliğinde olması” halinde iadenin kabul

¹³¹ İade engeli olarak düşünce suçuna yer verilmesine yönelik eleştiriler için bkz. Artuk/Gökçen, s. 1056; Veli Özer Özbek/Koray Doğan/ Pınar Bacaksız/İlker Tepe, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Ankara 2017, s. 160; Öztürk/Erdem, s. 101; Tezcan/Erdem/Önok, 4. Bası, s. 205; Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesi, s. 172-175; Demirbaş, 12. Bası, s. 185; Centel/Zafer/Çakmut, 10. Bası, s. 188;

¹³² TCK'daki hangi suçların düşünce suçu olarak görülebileceği konusunda bkz. Zafer, s. 621-622; Yaşar/Gökcan/Artuk, s. 403.

edilmeyeceği hükmüne yer verilerek, askeri suç benzeri suçlar veya karma askeri suçlar olarak nitelendirilen suçların iade yasağı kapsamında olmadığı açıkça ifade edilmiştir. Uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermek açısından Kanunda “sırf askeri suç” kavramına yer verilmesi yerinde olup, bu hüküm iade sözleşmeleri ve yabancı kanunlardaki düzenlemelerle de uyumludur.¹³³ Nitekim SİDAS md. 4’te genel ceza hukukuna göre suç teşkil etmeyen askeri suçlar dolayısıyla iadenin Sözleşme kapsamında olmadığı belirtilmiştir. Sözleşmenin bu hükmüne göre, sırf askeri suçlarda iade kabul edilmeyecek, buna karşın askeri suç benzeri suçlar ise yasak kapsamında olmayıp iadesi kabul edilebilecektir.¹³⁴

12. Hususilik ilkesinin güvence altında olması

Uluslararası hukukun bir ilkesi olarak kabul edilen hususilik ilkesi SİDAS ve iade sözleşmeleri yanında iadeye ilişkin yabancı kanunlarda da iade şartı olarak açıkça düzenlenmiştir. Bu ilkeye göre, talep eden devlet yargı yetkisini sadece iade talebinde yer alan ve talep edilen devletçe iadesi kabul edilen suçlar ve mahkumiyetler hakkında kullanabilir. Buna göre hususilik ilkesinin iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi, **iade talebinin kabul edilebilirlik şartı olarak talep edilen devleti ilgilendirmekte ve hususilik ilkesinin güvence altında olması halinde iadenin kabul edilebileceğini ifade etmektedir.** Bu açıdan, bir iade talebi ancak, iadesi istenen kişi hakkında talep eden devlette iade talebinde belirtilen ve talep

¹³³ Sırf askeri suçlar ile askeri suç benzeri suçlar arasındaki fark için bkz. Turhan, Alman Suçluların İadesi, s. 81-82; Kammergericht Berlin, 7.5.1971 tarih ve 1 Ausl. 31/70 ((75/0) sayılı kararı. Türkiye’nin Almanya’dan yapmış olduğu bu iade talebinde, emre itaatsizlik ve üstüne karşı fiilen taarruzda bulunmak (yaralama) suçlarından bir Türk askeri mahkemesince hükmedilen cezanın infazı amacıyla iadesi istenen bir hükümlü söz konusudur. Kammergericht Berlin emre itaatsizlik suçunun sırf askeri suç olduğu gerekçesi ile iade talebinin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

¹³⁴ SİDAS md. 4’deki hükmündeki Türkçe çevri hatası ve bu hüküm ile TCK mülga md. /18/1’deki askeri suça ilişkin hükmün nasıl anlaşılması gerektiği konusunda bkz. Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesi, s. 179-182

edilen devletçe kabul edilen suçlardan başka bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma yapılamayacağı, özgürlüğünün kısıtlanmayacağı ve başka bir devlete teslim edilmeyeceği garanti edilirse ancak iade talebi kabul edilebilecektir. **Hususilik ilkesinin ikinci anlamı ise talep eden devlete yönelik olup, bu devletin yargı yetkisini sınırlandırmaktadır. Talep eden devlet hususilik ilkesi uyarınca iade edilen kişiyi sadece iadesi kabul edilen suçlardan dolayı yargılayabilecek veya hükmedilmiş cezayı infaz edebilecektir.** Diğer bir ifade ile iade edilen devlet, iadeden önce işlenmiş olup iade kapsamında olmayan bir suçtan dolayı iade eden devletin onayı olmadan soruşturma veya kovuşturma yapamayacağı gibi, kişinin hürriyetini kısıtlayan herhangi bir tedbire de başvuramayacaktır. Yine iade eden devletin onayı olmadan kişi üçüncü bir devlete teslim edilemeyecektir. Bu açıdan hususilik ilkesi öncelikle talep edilen devletin egemenlik haklarını güvence altına almaktadır.¹³⁵

İadeye ilişkin yabancı kanunlarda hususilik ilkesinin bu iki yönü dikkate alınarak hem iade talebinin kabul edilebilirlik koşulu olarak kapsam ve koşullarına yer verilmekte hem de iadenin gerçekleşmesi halinde iade edilen devletin iç hukukunda soruşturma ve kovuşturma organlarının hususilik ilkesini dikkate almalarını sağlamak amacıyla kapsam ve koşulları ile sonuçlarına ilişkin düzenlemeye yer verilmektedir. Nitekim Avusturya Kanunu § 23'te iade koşulu olarak hususilik ilkesinin kapsam ve koşulları düzenlenmişken, § 70'te ise yurt dışından Avusturya'ya iade halinde Avusturya makamlarının hususilik ilkesine uymasını sağlayacak bir düzenleme yapılmıştır.

¹³⁵ Bu konuda bkz. *Schwaighofer*, s. 122-123; *Vogel/Burchard*, IRG-Kommentar, § 11, Nr. 27 vd.; *Göth-Flemmich*, ARHG § 23, Nr. 1.; *Tezcan/Erdem/Önok*, s. 221.

6706 sayılı Kanunda hususilik ilkesi yabancı iade taleplerinin kabul edilebilirlik şartı olarak düzenlenmek istenmiştir. Md. 10/4'e göre, "İade hâlinde, kişi ancak iade kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya kişinin mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir." Yukarıda belirtildiği üzere iadede hususilik ilkesini düzenleyen bir kanun hükmünün öncelikle iade talebinin kabul edilebilirliği açısından ilkenin kapsamını ve hususilik ilkesinin getirdiği sınırlamaların hangi hallerde sonra ereceğini belirlemesi beklenirdi. Ancak SİDAS md. 14'ü esas alan UAİK md. 10/4 düzenlemesi, **Türkiye'nin talep eden devlet olması halinde hususilik ilkesinin güvencelerinin yerine getirileceğine ilişkin bir düzenleme gibi ifade edilmiştir.** Halbuki md. 10/4, Türkiye'nin talep edilen devlet olması halinde iadenin kabul edilebilirlik şartı olarak hususilik ilkesini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Yabancı ülke kanunlarında olduğu gibi kanundaki ifade şeklinin iadenin kabul edilebilirlik şartı olarak düzenlenmesi gerekirdi.¹³⁶ **Türkiye'nin talep eden devlet olması ve Türkiye'ye iadenin gerçekleşmesi halinde Türk soruşturma ve kovuşturma makamlarının hususilik ilkesini dikkate almalarını sağlamak amacı**

¹³⁶ Özgenç'e (13. Bası, s. 1007)' göre ise, "bütün iade anlaşmalarında iadede hususilik kuralına yer verilmiştir. Bu nedenle, söz konusu hüküm de haşiv kabilinden bir hükümdür". Kanaatimce hususilik ilkesine iade sözleşmelerinde yer verilmiş olması yeterli değildir. Nitekim sözleşmelerde hususilik ilkesine yer verilen hallerde bile talep edilen devletin somut olayda hususilik ilkesine uyacağına ilişkin talep eden devletten güvence istediği görülmektedir. Örneğin, Türkiye ile Almanya arasındaki iade ilişkisinden geçmiş dönemlerde Türkiye'nin bu ilkeye uymadığı gerekçesi bazı problemler yaşanmış, hatta bu nedenle bir ara Almanya ile Türkiye arasındaki iade işlemleri durma noktasına gelmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi 23.2.1983 tarihli bir kararında, SİDAS'ın 14. maddedeki genel hususilik güvencesinin, Türkiye ile olan iade ilişkilerinde siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesini önlemeye yeterli olmadığını ve bu nedenle, Türkiye'den gelen iade taleplerinde, Türkiye'nin hususilik kuralına uyup uymayacağını yetkili eyalet yüksek mahkemelerince her olayda ayrıca incelenmesi ve gerektiğinde bu konuda güvence istenmesi gerektiğine hükmetmiştir: bkz. Turhan, Alman Suçluların İadesi, s. 86. TCK mülga md. 18/8 hükmünün söz konusu olaylar da dikkate alınarak Türk merci ve mahkemelerinin hususilik ilkesini dikkate almalarını sağlama amacıyla kanuna konduğu söylenebilir.

taşıyan TCK mülga md. 18/8'deki düzenlemenin aynen yeni Kanuna alınması isabetli olmamıştır.¹³⁷

Diğer taraftan UAİK md. 10/4'de sadece yargılama yasağından bahsedilmekte, iade edilen kişi hakkında soruşturma yapma yasağı ile özgürlüğünü kısıtlayıcı koruma tedbirlerine başvurma veya üçüncü bir devlete iade yasağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemektedir. Yukarıda açıklandığı üzere iadede hususilik ilkesi sadece talep eden devlete yargılama yasağı getirmemekte, iadeden önce işlenmiş olup da iade kapsamında yer almayan suçlardan dolayı herhangi bir soruşturma işlemi yapılmasını ve kişi özgürlüğünün kısıtlamasını da yasaklamaktadır. Hususilik ilkesini düzenleyen yabancı kanunlarda da sadece yargılama yasağı değil, kişisel özgürlüğü sınırlayan her türlü tedbirin de yasaklandığı görülmektedir. Nitekim **Avusturya Kanunu** § 23/1-1'e göre, bir iade talebi, iadesi talep edilen kişinin talep eden devlete tesliminden önce işlenmiş ancak iadesi kabul edilmemiş bir suçtan dolayı soruşturulmayacağı, kovuşturulmayacağı, cezalandırılmayacağı, kişisel özgürlüğü sınırlandırılmayacağı ve üçüncü bir devlete iade edilmeyeceği güvence altında ise ancak kabul edilebilir. Yine **SİDAS** md. 14/1'de, "İade edilen şahıs iadeden evvel ika ettiği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı takip veya muhakeme edilemeyeceği gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tevkif edilemez ve kezalik herhangi bir surette hürriyeti kısılamaz." denilerek, yargılama yasağı yanında, soruşturma yapılması ve özgürlük kısıtlamasının da yasak kapsamında olduğu ifade edilmiştir. **SİDAS** md. 14'ü değiştiren ve hususilik güvencesinin kapsamını genişleten **Dört Nolu Ek Protokol**¹³⁸ ile yargılama yasağı yanında açıkça yakalama, gözaltına alma, bir cezanın veya

¹³⁷ Bkz. bu yönde eleştiri için bkz. **Özgenç**, 13. Bası, s. 1006-1007.

¹³⁸ Protokolün 3. maddesinin Türkçe çevirisinde bir takım hatalar ve ifade bozuklukları bulunmaktadır.

güvenlik tedbirinin infazı amacıyla hapsedme ve kişisel özgürlüğü herhangi bir şekilde sınırlayan tedbirlerin yasak olduğu ifade etmiştir (md. 3).¹³⁹

Diğer taraftan md. 10/4 hükmü hususilik ilkesinden vazgeçmeye ve zamaşımına ilişkin herhangi bir düzenleme içermediği için de eksiktir. Çünkü iade edilen devletin veya iade edilen kişinin soruşturma, kovuşturmaya veya cezanın infazına onaya vermesi ve koruma süresinin geçmesi gibi hususilik ilkesinden vazgeçilebilecek haller ile iade edilen devletin zamaşımını kesen tedbirlere başvurulabilmesi gibi ilkenin kapsamına ilişkin önemli hususlara madde metninde yer verilmemiştir.

2014 Tasarısı yukarıda bahsedilen iade sözleşmeleri ve yabancı kanunlardaki düzenlemeleri de dikkate alarak hem iadenin kabul edilebilirlik koşulu olarak hususilik ilkesinin kapsamı ve istisnalarını (md. 96)¹⁴⁰ hem de Türkiye'nin talep eden

¹³⁹ Ancak Dört Nolu Ek Protokol md. 3/2'de, talep eden devletin, iade edilen kişinin özgürlüğünü kısıtlamayan soruşturma tedbirlerine başvurabileceği, gıyapta yargılama da dahil olmak üzere kendi hukukuna göre zamaşımını kesmek için gerekli tedbirleri alabileceği ve kişiyi ülke dışına çıkarmak için gerekli tedbirlere başvurabileceği belirtilmiştir.

¹⁴⁰ Tasarı md. 96: "Hususilik İlkesi

(1) Yabancı bir devletin iade talebi;

a) Türkiye'nin muvafakati olmaksızın, talep edilen kişinin daha önce işlediği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı soruşturma veya kovuşturma yapılamayacağı ya da bir ceza veya güvenlik tedbirinin infazı amacıyla da olsa, hürriyetinin kısıtlanmayacağı,

b) Türkiye'nin muvafakati olmaksızın, kişinin üçüncü bir devlete herhangi bir şekilde teslim veya sınır dışı edilmeyeceği,

c) İade talebine konu soruşturma, kovuşturma ya da ceza veya güvenlik tedbirinin infazının neticelenmesinden sonra kişinin talep eden devletten ayrılabilmesi, Hususlarında teminat verilmesi halinde kabul edilebilir.

(2) Talep eden devletin hususilik ilkesine uyması şartından aşağıdaki hallerde vazgeçilebilir:

a) İadesi istenen kişinin, iade talebine konu soruşturma veya kovuşturmanın nihai olarak sonuçlanması veya ceza veya güvenlik tedbirinin infazından sonra 45 gün içinde talepte bulunan devleti terk etme imkânı ve hakkına sahip olmasına karşın, terk etmemiş olması,

b) İadesi istenen kişinin, talepte bulunan devleti terk ettikten sonra bu devlete geri dönmesi

ülke olması ve iadenin gerçekleşmesi halinde Türk makamlarına yönelik olarak ilkenin kapsam ve istisnalarını (md. 125) içeren kapsamlı bir düzenleme öngörmüştü. İade hukukundaki güncel gelişmeleri de dikkate alan Tasarının bu hükümlerinin göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir.

IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

I. Cezai konularda uluslararası adli işbirliğinin Türk iç hukukunda yasal temellerini oluşturan 6706 sayılı Kanun diğer alanlarda olduğu gibi iade konusunda da önemli değişiklikler getirmiştir. İade ile ilgili değişiklikler esas itibariyle iade usulü, iade süreci ve koruma tedbirleri konusunda olmakla birlikte, iadenin kabul edilebilirlik koşulları konusunda da iade hukukundaki yeni gelişmeleri göz önünde bulundurulurken bazı önemli düzenlemelerin kabul edildiği görülmektedir. Ancak TCK mülga md. 18'de yer alıp doktrinde eleştiri konusu olan bazı hükümlerin yeni kanuna aynen alınması uygun olmamıştır. 6706 sayılı Kanundaki iadenin kabul edilebilirlik koşulları ile ilgili düzenlemelerine yönelik eleştirilerin önemli bir kısmı

veya bir üçüncü devlet tarafından geri gönderilmesi.

3) Kişinin, talep eden devlette, iade talebine konu suçtan dolayı hareket hürriyetini sınırlayan bir koruma tedbiri veya karar olmaksızın salıverilmesi halinde de bu maddenin 3. Fıkrasının (a) bendi uygulanır.

(4) Talep eden devlet, mevzuatına göre zamanaşımını kesmek amacıyla uygun göreceği tedbirleri alabilir.

(5) Talep eden devlet tarafından bu maddenin 1. Fıkrasında öngörülen işlemlerin yapılması hususundaki muvafakat taleplerine, iade edilen kişinin talebin dayanağını teşkil eden suça ilişkin olarak yaptığı beyanın tutanağı eklenir.

(6) Muvafakat talepleri, iadenin kabul edilebilirliğine karar vermiş olan ağır ceza mahkemesi tarafından incelenir. Mahkemenin muvafakat talebinin kabul edilebilirliği konusundaki kararı ve devamındaki işlemlerde bu Kanunun 99uncu maddesi uygulanır.”

2014 tarihli Tasarıda dikkate alınmıştı. Ancak yeni düzenlemede Tasarı hükümlerinin göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir.

II. 6706 sayılı Kanunun iadenin temel özelliklerine ilişkin düzenlemeleri ile ilgili tespitlerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

1) 6706 sayılı Kanun iadenin temel özelliklerinin içeren md. 10/1'deki, "Yabancı ülkede işlenen bir suç nedeniyle hakkında adli merciler tarafından ceza soruşturması veya kovuşturması başlatılan ya da mahkûmiyet kararı verilen bir yabancı, talep üzerine, soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılabilmesi ya da hükmedilen cezanın infazı amacıyla talep eden devlete iade edilebilir." hükmü doktrindeki iade tanımlarıyla önemli oranda örtüşmektedir.

2) İade devletlerarası bir adli işbirliği olup, iadenin gerçekleşebilmesi için öncelikle yabancı bir devletin talepte bulunması gerekmektedir. Yabancı bir devletin talebi olmadan, hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmakta olan bir kimsenin yabancı bir ülkeye teslimini iade olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu anlayıştan hareketle md. 10/1'de yabancı devletin talebini iade için zorunlu bir unsur olarak kabul edilmiştir. Ancak bu düzenleme Türkiye'nin bir yabancı devlete iade teklifinde bulunmasına engel değildir. Tereddütlü durumları ortadan kaldırmak ve iade teklifinin hangi merci tarafından yapılacağını göstermek açısından kanunda yabancı devlete iadenin teklif edilebilmesine imkan sağlayan açık bir düzenlemeye yer verilmesi yararlı olurdu.

3) İade talebinde bulunan tarafın bir "yabancı devlet" olması gerekmektedir. UCM ve BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulmuş veya kurulacak uluslararası ceza mahkemelerine kişilerin teslimi kanun kapsamında değildir.

4) Bir suçun soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla yapılan iade talebinde suç, hem talep devlet, hem de talep edilen devlet olarak Türk kanunların göre hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmelidir. Kanundaki düzenlemeye göre

güvenlik tedbirlerinde ve adli para cezasını gerektiren suçlar ile adli para cezasına, seçenek yaptırımlara ve müsadereye ilişkin mahkumiyet kararlarının yerine getirilmesinde iade kabul edilmeyecektir.

5) İade talebinin kabul edilebilmesi için Türkiye ile talep eden devlet arasında bir sözleşmenin bulunması gerekli değildir. Md. 10'da sözleşmenin bulunması şartından bahsedilmediği gibi md.3/1-a'da, "mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde, yabancı devletlerin adli iş birliği taleplerinin" kabul edilebileceği açıkça gösterilmiştir.

6) Mahkumiyet kararının infazı amacıyla yapılan iade talebinin kabul edilebilmesi için mahkumiyet kararının talep eden devlet mahkemelerince verilmiş olması zorunlu değildir.

III. 6706 sayılı Kanuna göre iadenin kabul edilebilirlik koşulları ile ilgili tespit ve önerilerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Fiilin, hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet olarak Türk hukukuna göre suç teşkil etmesi gerektiği md. 10/2'de açıkça ifade edilmiştir.

2) Fiilin talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil edip etmediğinin belirlenmesi açısından fiilin fail tarafından işlendiğini ispatlamaya yeterli delil bulunup bulunmadığı talep edilen devletçe inceleme konusu yapılmamalıdır. İade talebi ile ekindeki açıklama ve belgelerin doğruluğuna güven ilkesi esas olup, iadesi istenen kişinin kendisine isnad edilen suçu işlemediği yönündeki iddialar Türk mercileri tarafından araştırma konusu yapılmamalıdır

3) İade talebine esas teşkil eden fiilin talep edilen devlet hukuku açısından da kusurlu olarak işlenmiş olduğunun kabulü gerekli değildir. Failin kusur

yeteneğine ve kusurluluğu kaldıran bir durumun varlığına yönelik iddiaların talep eden devletteki ceza muhakemesi sırasında incelenmesi gerekir.

4) İadeye esas teşkil eden fiilde Türk hukuku açısından şahsi cezasızlık veya cezayı kaldıran şahsi sebeplerden birinin bulunması ya da suç tanımında yer alan failin cezalandırılmasını sağlayan bir objektif cezalandırılabilirlik şartının gerçekleşmemiş olması, iade engeli olarak değerlendirilmemelidir.

5) İade sözleşmelerinde hüküm bulunmayan hallerde uygulama alanı bulacak olan 6706 sayılı Kanunun zamanaşımı ve affa ilişkin düzenlemesi uygulamada tereddüde neden olacak niteliktedir. SİDAS'a ek protokollerdeki hükümler göz önünde bulundurularak konunun talep edilen devlet olarak Türk hukuku açısından da açıkça düzenlenerek, Türkiye'nin yargı yetkisi bulunan hallerde ancak zamanaşımı ve affın iadeye engel teşkil edeceğinin kabul edilmesi amaca uygun olurdu.

6) İade talebine esas teşkil eden suçun cezasının, hem talep eden devlet hukukuna hem de Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi aranarak basit suçların iade kapsamı dışında bırakılması sadece Türk kanununa özgü ve gereksiz bir düzenleme olmayıp, hem SİDAS'ta hem de yabancı ülke kanunlarda yer verilen genel bir ilke niteliğindedir.

7) Kanuna göre kesinleşmiş mahkumiyet kararları bakımından iade talebinin kabul edilebilmesi için hapis cezasının en az dört ay veya daha fazla olması gerekmektedir. Bazı yabancı kanunlarda olduğu gibi hükmolunmuş hapis cezasının değil, hükümlünün iadesi halinde infazı gereken bakiye cezanın esas alınması yerinde bir düzenleme olurdu.

8) Kanunda iadesi istenen kişinin birden fazla suçu bulunması halinde bunlardan bazılarının cezası belirlenen sürelerin altında olsa dahi birlikte iadeye

konu edilebilir denilerek, iade kapsamındaki bir suç yanında ceza süresi bakımından kapsamda olmayan diğer suçlar bakımından da iadenin kabul edilebileceği belirtilmiştir. Ancak hüküm ek iade kurumunu ifade etme açısından yetersiz ve özensiz bir şekilde kaleme alınmıştır. Çünkü SİDAS md. 2/2'de de ifade edildiği gibi ek iadede kastedilen iadesi istenen kişinin “birden fazla suçu bulunması” değil, talep eden devletin birden fazla suçun soruşturulması veya kovuşturulması ya da hapis cezasının infazı amacıyla talepte bulunması ancak bunlardan bazılarının cezasının iade kapsamında olmamasıdır.

9) Kanunda sadece “hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan” dolayı iade kabul edildiği için iade kapsamında olan esas suç ile birlikte “güvenlik tedbirleri veya adli para cezasını gerektiren suçlar nedeniyle iade kabul edilmemiştir. Adli para cezalarının öneminin artması ve çevreye karşı işlenen suçlarda olduğu gibi adli para cezasını gerektiren bazı suçların toplum için ağır sonuçlar doğurması nedeniyle en azından Ek Protokolün düzenlemesine paralel bir düzenlemeyle hapis cezasını gerektiren suçlarla bağlantılı (ek) olarak adli para cezasını gerektiren suçların da iade kapsamına dahil edilmesi yerinde olurdu.

10) Mali suçların giderek artan bir şekilde ve örgütlü olarak işlenmesi ve ağır vergi suçlarının toplum hayatı bakımından sebep olduğu zararlar düşünüldüğünde kanunda mali suçlarda iadeyi yasaklayan bir hükme yer verilmemiş olması isabetli olup uluslararası ceza hukukundaki gelişmelerle uyumludur.

11) Kanunda, iadesi talep edilen kişi hakkında, talebe konu fiil nedeniyle daha önce Türkiye’de beraat veya mahkûmiyet kararı verilmiş olması halinde iade talebinin kabul edilmeyeceği belirterek, ne bis in idem ilkesine yer vermiştir. Ancak kanunda iade engeli olabilecek Türk mahkeme kararları beraat ve mahkumiyet kararlarıyla sınırlı olarak kabul edilmesi isabetli olmamıştır. İadeye esas teşkil eden

suç nedeniyle Türkiye’de yargılama yapılmış ve yargılama sonucunda uyuşmazlığı kesin olarak sona erdiren ceza verilmesine yer olmadığı, güvenlik tedbirine hükmedilmesi veya davanın düşmesi kararlarının da beraat ve mahkumiyet kararlarında olduğu gibi iade engeli olarak kabul edilmesi yerinde olurdu.

12) 6706 sayılı Kanunda da iadeye esas teşkil eden suç hakkında Türkiye’nin yargı yetkinin bulunması iade engeli olarak kabul edilmiştir. Ancak yargı yetkisine giren suçların önemli bir kısmının UAİK md. 11/1-c-4 hükmü ile iade kapsamı dışında bırakılması yerinde olmamıştır. TCK mülga md. 18/1-c hükmü doktrinde haklı olarak eleştirilmekteydi. Söz konusu eleştiriler dikkate alınmadan aynı düzenlemenin UAİK’ya alınması isabetli olmamıştır

13) TCK mülga md. 18’de olduğu gibi yeni kanunda da iade edilecek kişinin talep edilen ülkede siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence veya kötü muameleye maruz kalma tehlikesi iade engeli olarak kabul edilmiştir. Bu düzenlemenin kaynağı esas itibarıyla 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesidir. Bir kimsenin işkenceye, insanlık dışı muamele veya cezaya uğrama ya da siyasi nedenlerle kovuşturulma veya cezalandırılma konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu diğer bir devlete iade edilmesi AIHS md. 3’ün ihlalini oluşturacaktır. Bu husus AIHM’nin çok sayıda kararında vurgulanmaktadır. 6706 sayılı Kanun md. 11/1-b hükmü ile Türkiye’nin AIHS ve İşkenceye Karşı BM Sözleşmesinden kaynaklanan işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muamele tehlikesi bulunan hallerde iade etmeme yükümlülüğüne yasal bir yasal bir dayanak oluşturulmuştur.

14) İadesi talep edilen kişinin talep eden devlette siyasi nedenlerle kovuşturulma, işkence ve insanlık dışı muamele, insan haysiyetine aykırı cezalandırma, ölüm cezasına mahkum edilme gibi iade engelleri nedeniyle iadenin kabul edilmemesi halinde artık talep eden devlete sınır dışı yapılması da mümkün olmamalıdır. Kanunda bu konuda açık bir hükme yer verilmesi yerinde olurdu.

15) Kanunun getirdiği önemli yeniliklerden birisi de iade talebine esas teşkil eden suçun ölüm cezasını veya insan onuru ile bağdaşmayan bir cezayı gerektirmesi halinde güvence olmadan iadenin kabul edilmeyecek olmasıdır. AİHM'nin içtihatlarına göre, iadesi istenen kişinin talep edilen ülkede ölüm cezasına maruz kalacağına ilişkin somut bir tehlikenin bulunması ve talep eden devletin ölüm cezasına hükmedilmeyeceği konusunda güvence vermemiş olması halinde AİHS'ye taraf olan bir devletin iade etmeme yükümlülüğü bulunmaktadır. UAİK md. 11/3 ile kabul edilen güvence sistemi ölüm cezasına hükmedilmeyeceğine değil, sadece ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin sınırlı bir koruma sağlamaktadır. Kanundaki bu düzenleme, AİHM'nin içtihatlarını karşılama bakımından yetersiz olmakla birlikte uygulamada tereddütleri gidermek ve talep eden devletten güvence istenmesine ilişkin yasal dayanak oluşturmak bakımından olumlu bir gelişmedir.

16) İadesi istenen kişinin insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya mahkum edilecek olması da iade engeli teşkil etmektedir. AİHM ölünceye kadar devam edecek müebbet hapis cezasına ilişkin içtihadını Trabelsi/Belçika kararında iade açısından da inceleyerek, talep eden devletin hukuk sisteminin umut hakkı tanıyıp tanımadığının araştırılmasını, eğer böyle bir hakkın bulunmaması halinde bu devlete bir kimsenin iadesinin Sözleşmenin 3. maddesini ihlal edeceğine karar vermiştir.

17) TCK mülga md. 18'de olduğu gibi UAİK md. 11/1-a ile de vatandaşın suç nedeniyle iadesi yasaklanmıştır. Bu yasak Anayasa md. 38/son hükmüne dayandığı için kanunda farklı bir düzenleme yapılması mümkün değildir. Yasağın gerekçesi olarak ileri sürülen devletin vatandaşını koruma yükümlülüğü, yabancı hukuk ve yargıya karşı güvensizlik gibi hususların, hukuk devleti ve insan haklarının güvence altında olduğu ülkelere karşı geçerliliğini devam ettirdiğini ileri sürmek pek

mümkün görünmemektedir. Anayasa md. 38/son'da değişiklik yapılarak, vatandaşın açık rızası üzerine yabancı bir ülkeye iadesine izin verilmesi yerinde olacaktır.

18) İade hukukunun yerleşmiş ilkelerinden olan siyasi suçlarda iade yasağına “siyasi suçla bağlantılı” suçlar da dahil edilerek yasağın kapsamı genişletilmiştir (md. 11/1-c-1). Kanunda siyasi suçun tanımı yapılmamakla birlikte md. 11/2'de iade yasağının kapsamını sınırlandıran bir düzenleme yapılmıştır. Ancak Uluslararası sözleşmelerde siyasi suç sayılmayacağı kabul edilen soykırım ve insanlığa karşı suçlara md. 11/2 yer verilmiş olması yerinde ancak eksiktir. Uluslararası ceza hukukundaki gelişmelere paralel olarak savaş suçlarının da siyasi suç sayılmayacağına ilişkin hüküm konması yerinde olurdu.

19) SİDAS, iade sözleşmeleri ve iadeye ilişkin yabancı kanunlarda iadenin kabul edilebilirlik şartı olarak düzenlenen hususilik ilkesinin kanundaki düzenleniş şekli isabetli olmamıştır. Yabancı ülke kanunlarında olduğu gibi ilkenin iadenin kabul edilebilirlik şartı olarak düzenlenmesi gerekirdi.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKBULUT, Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2016.

ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet, Ceza Hukuku Genel Hükümler,
11. Bası, Ankara 2017.

BARKIN, Ersan, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/1, s. 331-360.

BAYRAKTAR, Köksal, Siyasal Suç, İstanbul 1982.

BAYTEMİR KOTANCI, Burcu, “Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”, *Dr. Dr.h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*, Editörler: Feridun Yenisey/İzzet Özgenç/Ayşe Nuhoglu/Adem Sözüer/Faruk Turhan, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s. 1097-1026.

CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide/ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 10. Bası, İstanbul 2017.

CONRAD, Peter, Der Grundsatz der beiderseitigen Strafbarkeit im Rechtshilferecht und Strafanwendungsrecht, Hamburg 2013.

DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, 2016

DOST, Süleyman, “Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 2014, s. 27-69.

ERDEM, Nursan, “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek Dördüncü Protokol”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Mayıs – Ağustos 2016, Sayı: 8, s. 28-30.

ERGÜL, Ergin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme ve Geri Verme, Ankara 2012.

GÜNDOĞDU, Mehmet, Avrupa Birliği İnsan Hakları Rejimi Işığında Avrupa Tutuklama Müzekkeresi, Ankara 2018.

GÖTH-FLEMMICH, Barbara, in: Frank Höpfel/ Eckart Ratz, Wiener Kommentrar zum Strafgesetzbuch, 2. Bası, 90. Lieferung, ARHG, Viyana 2013.

HACKNER, Thomas, in: Wolfgang Schomburg/Otto Lagodny/Sabine Gless/Thomas Hackner, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, München 2012.

HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 21. Bası, Ankara 2017.

HOFMANN, Bianca, "Grundlagen und Auswirkungen des völkerrechtlichen Refoulement-Verbots", *Studien zu Grund- und Menschenrechten*, Heft 3 (internet erişimi: <https://publishup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/frontdoor/deliver/index/docId/4857/file/SGM03.pdf>)

İÇEL, Kayıhan/DONAY, Süheyl, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku, Genel Kısım 1. Kitap, 3. Bası, 1999.

KOCA, Mahmut /ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Ankara 2017.

LAGODNY, Otto, in: Wolfgang Schomburg/Otto Lagodny/Sabine Gless/Thomas Hackner, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, München 2012.

MAHMUTOĞLU, Fatih Selami/KARADENİZ, Serra, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, 2017

MERT, Harun, Yurt Dışında İşlenen Suçlardan Dolayı Türkiye’de Yapılan Yargılamalarda Yabancı Ceza Kanununun Göz Önünde Bulundurulması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2015.

MERT, Harun, “Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu Üzerine” *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Mayıs 2018, Sayı: 14, s. 2-4. (http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/makaleler/sayin4makaleler/h_mert.pdf)

MERT, Harun, “Türkiye’den Yabancı Devlete İadenin Şartları”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Ocak 2018, Sayı: 13, S. 2-4.

MURAT, Abdullah, “Adli İşbirliği Türü ve Yönteminin Belirlenmesinde Merkezi Makamın Yetkisi”, *Uluslararası Hukuk Bülteni*, Sayı: 14, Mayıs 2018, s. 19-22.

ÖNCÜ, Mehmet, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. Maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 2014 (115), s. 13-36.

ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/ BACAKSIZ, Pınar/TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Ankara 2017.

ÖZGEN, Eralp, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 1962.

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası Ankara 2017.

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası Ankara 2018.

ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Bası, Ankara 2012.

TEZCAN, Durmuş /ERDEM, Mustafa Ruhan/ ÖNOK, Murat Rıfat, Uluslararası Ceza Hukuku, 4. Bası, Ankara 2017

TURHAN, Faruk, Die Rechtsstellung des Auszuliefernden nach türkischem Recht unter rechtsvergleichender Berücksichtigung des deutschen Rechts, Frankfurt am Main, 1993.

TURHAN, Faruk, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Suçluların İadesinde Ölüm Cezası ve Avrupa İnsan Hakları Divanının Soering Kararı”, *Yargıtay Dergisi*, Cilt: 24, Sayı 1-2, Ocak-Nisan 1998. s. 84-106

TURHAN, Faruk, “Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (Güz 1999), s.239-258

TURHAN, Faruk, “Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 3-4, Yıl 2003, s. 75-113.

TURHAN, Faruk, “Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (md. 13)”, *Hukuki Perspektifler Dergisi*, Sayı: 4, Ağustos 2005, s. 197-211.

TURHAN, Faruk, “Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi”, in: Feridun Yenisey, *Uluslararası Ceza Divanı*, İstanbul 2007, s. 123-134.

TURHAN, Faruk, “Eski Yugoslavya Topraklarında İnsanlık Aleyhine İşlenen Suçların Yargılanmasına İlişkin BM Milletlerarası Ceza Mahkemesi”, *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2000, s. 333-365.

SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2016.

SCHOMBURG, Wolfgang/LAGODNY, Otto in: Wolfgang Schomburg/Otto Lagodny/Sabine Gless/Thomas Hackner, *Internationale Rechtshilfe in Strafsachen*, 5. Bası, Münih 2012.

SCHWAIGHOFER, Klaus, *Auslieferung und Internationales Strafrecht*, Viyana 1998.

ULUTAŞ, Ahmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 2012,

ULUTAŞ, Ahmet, “Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi* 2011/4 s. 178- 210.

VOGEL, Joachim/BURCHARD, Christoph, in: **Heinrich Grützner/Paul-Günter Pötz/Claus Kress/Nikolaos Gazeas**, Internationale Rechtshilfeverkehr in Strafsachen, Cild II, IRG – Kommentar, 2012.

YAŞAR, Osman/GÖKCAN, Hasan Tahsin/ARTUÇ, Mustafa, **Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, Cilt 1, 2. Bası, Ankara 2014.

YENİSEY, Yenisey, Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul 1988.

Türk Uluslararası Adli İşbirliği Kanun Tasarısı, T.C. Adalet Bakanlığı, Ankara, Ekim 2014

ULUTAŞ, Ahmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 2012

ULUTAŞ, Ahmet, “Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi* 2011/4, s. 178- 210

ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, TCK m.1-75, 4. Bası, İstanbul 2015.

ZEIDLER, Arne, Der Grundsatz der beiderseitigen Strafbarkeit im Auslieferungsrechts, Hamburg 2008